

PAGINI LITERARE

SUMARUL:

EMIL CIORAN	Lupta cu timpul
GRIGORE POPA	Cântecul meu, Chemare (Versuri)
ROMULUS DEMETRESCU	Scepticismul estetic al lui Giuseppe Rensi
G. BARBUL	Schimbare la față (Versuri)
OLGA CABA	Lethé (Versuri)
I. AGÂRBICEANU	În cabinetul medical (Schiță)
V. BENEȘ	Introducere la o metafizică a formei plastice
N. LADMISS-ANDREESCU	Fratele Marius
RADU STANCA	Fantezie (Versuri)
FLORICA CIURA	Liniști (Versuri)
THEODOR CONSTANTIN	Elegie, Ploaie (Versuri)
TEODOR MURĂȘANU	Tragedia Omului" în trad. lui Oct. Goga
IONEL NEAMȚU	La Paris (Fragment de roman)

CRONICI

EXPOZIȚII DE ARTĂ PLASTICĂ

V. Beneș, (Cronică despre arta săsească din Brașov. — Pictorul H. Schunn. — Hans Meschendörfer: Librărie de artă. — Expoziția de ceramică săsească din sec. XVIII și XIX).

CĂRȚI

Romulus Demetrescu, (Mircea Alexiu: Băjenie - Creionările unui ostaș. — Alex. Bilciurescu: Tichia de mărăgăritar. — D. I. Sârbu: Epigrame. — Al. Bașturescu: Epigrame, epitafe, madrigaluri. — M. Ar. Dan: Epigrame).

REVISTE

Romulus Demetrescu, (Convorbiri Literare. — Revista Fundațiilor Regale. — Revista Germaniștilor Români. — Atheneum).

INSEMĂRI

Grigore Popa, (Un an dela moartea lui G. Bogdan-Duică. — Pe marginea unei cărți despre Biblioteca Univ. din Cluj). — V. Beneș, (Pas mortuar. — Timpul). — Romulus Demetrescu, (Sadoveanu în intimitate). — Teodor Murășanu, (Pentru prminenirea populismului literar).

Bibliografie

Desemne în interior de Raoul Șorban.

PAGINI LITERARE

LA 15 ALE FIECĂREI LUNI

COLABORATORI:

*SILVIU BARDEȘ, M. BENIUC,
V. BENEȘ, EDUARD COROI,
ROMULUS DEMETREȘCU, VIRGIL
I. MĂNESCU, ION MOGA, TEODOR
MURĂȘANU, IONEL NEAMTZU,
GABRIEL PAMFIL, GRIGORE
POPA, ALEXANDRU OLTEANU,
YVONNEROSSIGNON, OCTAVIAN
RULEANU, I. I. RUSSU, RAOUL
ȘORBAN, DIMITRIE TODORANU,
BUCUR ȚINCU, ANDREI UNGHERI
OCTAVIAN VUIA*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Redacția și Ad-ția: *Teodor Murășanu*, Turda, Piața Regina Maria, 23.

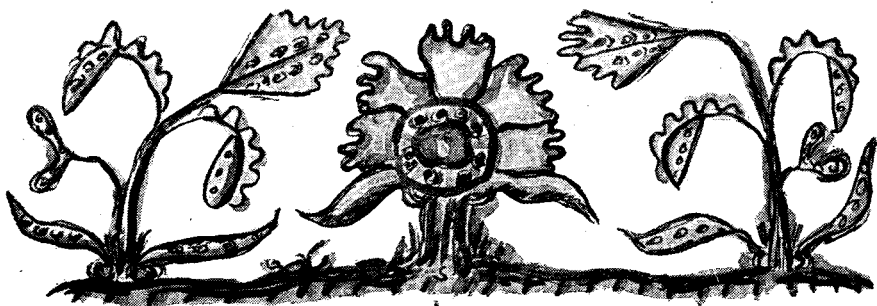
Abonamentul:

In țară, 1 an	Lei 120.—
” ” Exemplarul	” 10.—
În streinătate	dublu

Oricine primește un număr și-l reține, se consideră abonat

Manuscrisele nu se înapoiază. Domnii autori și editori, cari doresc să li se recenzeze volumele sunt rugați să le trimită Redacției. Toate cărțile și revistele primite vor fi menționate la Bibliografie.

L U P T A C U T I M P U L

— Simțit-ați vreodată începutul mișcării, chinuitu-v'a întâia plecare a lumii din ea însăși? Ați atins vreodată fiorul pur al mișcării, extazul prim al devenirii, vârtejul inițial al timpului? N'ați simțit niciodată acel moment al primei confuzii, în febra iradiantă a corpului și a sufletului vostru? Este ca și cum într'o uitare și o veșnicie, o scânteie răsărită din nimic aprinde focuri în spațiu și proiectează lumini pe imensitatea întunecoasă a lumii, descrie profiluri ciudate pe fondul cenușiu al spațiului. Senzația întâiei mișcării! Nu ne trăim atunci ca surse ale mișcării, ca întâiul bobârnac al lumii? Și nu este în febra aceea concentrarea mișcării, centrarea devenirii în elanul nostru? Cine n'a simțit cum în el s'a adunat în vârtej mișcarea toată a lumii, cum în clocotul său se mișcă lumile nesfârșite și nebănuite, acela nu va înțelege nici când dece după astfel de clipe omul devine esențial altul, o ființă scoasă dintre ființe, precum nu va înțelege dece o singură zi de asemenea fulgerări neîntrerupte ar fi destul pentru a-i consuma definitiv ființa.

— Numai îngerii mă mai pot mângăia. Aceste *ne-ființe*, ce „trăiesc” pierzându-se fiecare în extazul celeilalte. O lume de extaze reciproce... Amintirile mele, cu imagini de Botticelli și armonii de Mozart, mă'ntorc undeva departe, când lacrimile erau închinări soarelui... Toate melancoliile îmi trezesc locurile îngeresti ale trecutului, peisajele singuratice și tăcute, peisajele marilor reculegeri și a marilor uitări; toate melancoliile îmi apropie depărtările mele, îmi răscolesc în afunzimi toate primăverile copilăriei și-mi scot la lumină bănuiala unei amintiri mai îndepărtate sau regretul unei lumi, cu lacrimi ca oglinzi ale sufletului. Destăinuirile melancoliei, singura probă a paradisului pierdut.

— Precum atunci, când în zi, închidem ochii pentru a ne adânci în întunericul subit, descoperim puncte de lumină și fășii de culori, ce ne amintesc de cealaltă parte a lumii, tot așa când scorbăm în vastele și întunecatele adâncimi ale sufletului, ni se descopăr la margini de întunecet reflexele nebănuite ale unei lumini aurii... Să fie sufletului nostru, aceste reflexe, o chemare sau un regret?

— Deși spațiul ne opune o rezistență mai mare, mai directă și mai fatală, el ne este totuși o problemă mai puțin esențială decât timpul. Spațiul nu devine niciodată o problemă de existență și de raport personal. Din ce ne adâncim mai mult în eul nostru, din aceea spațiul pierde în realitate, pentruca timpul să stăruie în conștiința noastră, iar când am devenit esențiali, ne îndepărtăm de timp cum ne-am îndepărtat de spațiu.

Spațiul nu ne dă o senzație intimă de relativitate; el ne face reflexivi doar exterior. Sunt oameni și chiar culturi (cea egipteană), cari concep veșnicia legată de spațiu, cari nu simt timpul și relația lui cu eternitatea. Nemișcarea și nesfârșirea spațiului epuizează în conștiința lor conținutul esențial al lumii. Intinderile lumii îi subjugă și îi anulează din afară.

Spațiul ne copleșește; dar nu trece *prin noi*, deși suntem apropiați de el mai direct decât de timp. Numai timpul trece prin noi, numai timpul ne inundă, numai pe el îl simțim ca al nostru. Timpul ne revelează muzica, și muzica timpul, întocmai cum spațiul, plastic. Dar între plastic și muzical, ce suflet înclină pentru întâiul?

Ceeace este mai esențial în noi, se luptă cu timpul. Nu se poate să nu accepți spațiul; el este o evidență prea mare. Dar există un moment, dela care nu vrei să accepți timpul. Momentul dramatic al existenței individuale culmină întotdeauna în lupta cu timpul. Lupta aceasta este însă fără eșire, fiindcă ființa atinsă de temporalitate, cucerind odată veșnicia, regretă inevitabil timpul. *Fuga din timp* se întâlnește la ființe bolnave de timp, strânse prea puternic de chinga clipelor fugare. Mântuirea este o aspirație atât de inconsistentă din cauza regretului ce-l au ființele după bucuriile, surprizele și tragediile ce le oferă lumea ce trăiește și moare în timp. Dacă există o presiune temporală, nu există mai puțin o presiune a veșniciei.

Omul aspiră la veșnicie, dar iubește mai mult timpul. Cum viața aceasta pe care o trăim și care se consumă în timp, este singura valoare ce ne e dată, ne este imposibil să nu concepem eternitatea ca o pierdere, pe care n'o stimăm, însă, mai puțin. Singurul lucru ce se poate iubi este viața, pe care o detest. Este absolut imposibil să te debarasezi de timp, fără să te debarasezi de viață. În orice punct ai fi situat, timpul este marea tentație; o tentație mai mare decât viața, fiindcă moartea nu este în el, el este *prilejul morții*. De aceea estazul pur al timpului ne desvăluie mistere atât de ciudate și ne introduce în tainele ce leagă două lumi.

Când omul n'ar cunoaște accesul eternității prin viețuirea absolută în moment, când el n'ar putea să facă salturi în veșnicie deja trăind în vârtejul temporal și ar fi silit să aleagă pentru una din două pe veci, oare ar sta el la îndoială să prefere timpul. Sau când tot pe veci, ar trebui să se decidă între Cleopatra și sfânta Tereza, și-ar ascunde el înclinarea pentru întâia?

— Pentru cine viața este o supremă realitate, fără să fie o *evidență*, ce întrebare-l poate frământa mai mult, decât aceea, dacă viața se poate sau nu se poate s'o iubim? Este turbure și delicioasă

să nesiguranța aceasta; dar nu mai puțin ea își vrea un răspuns. Este încântător și amar să nu știi dacă iubești sau nu iubești viața. Ai vrea să nu spui un *da* sau un *nu*, numai pentru a nu limpezi o neliniște plăcută. Un *da* înseamnă renunțare de a concepe și a simți o *altă* viață; un *nu* este o teamă de iluzia altor lumi. — Nietzsche s'a înșelat, când prins în revelația vieții, a descoperit în voința de putere problema centrală și modalitatea esențială de a fi. Omul pus în fața vieții vrea să știe dacă-i acordă ultimul lui asentiment. Voința de putere nu este problema esențială a omului; el poate fi tare și neavând nimic. Voința de putere se naște de atâtea ori la oameni cari nu iubesc viața. Cine știe dacă voința de putere nu este o *nesinceritate* față de viață! Întâia întrebare în fața vieții coincide cu un apel la sinceritatea noastră. Că după aceea vrem sau nu vrem putere, nu este deloc revelator. Lumea caută puterea ca să joace ultima carte vieții.

Nimeni nu e sincer în iubirea lui pentru viață, precum nimeni nu e sincer în iubirea lui pentru moarte. Ceeace e sigur este că viața are o consimțire mai adâncă din partea noastră: nimeni nu poate urî viața; dar sunt atâția cari au o ură bestială pentru moarte. Cu toții suntem mai sinceri și mai categorici cu moartea, pentru că în inoelile ce ni le trezește viața să ne permitem întrezăriri și presimțiri nebanuite.

Este iarăși ciudat că omului care a văzut moartea în față, îi este rușine să spună că iubește viața, și este condamnat pe tot restul vieții să-i dea numai ochuri acesteia. Cum există în momentele finale o explozie de sinceritate în existența fiecăruia, putea-va acela să-și înfrângă atunci năvala lacrimilor de recunoștință, necunoscute până atunci vieții? Nu stă nicăiri scris că lacrimile ultime sunt cele mai amare, dar stă scris pe toate porțile și pe toate zidurile vizibile și invizibile ale universului, că regretul cel mai intim și mai ascuns este de a nu fi iubit viața.

— Toți filosofii ar trebui să sfârșească la picioarele Pityer. Nu există decât o filosofie a momentelor unice.

— Dorința de a îmbrățișa stelele! Dece sunt atât de *reci* adevărurile? Când s'a născut rațiunea, soarele lucea de mult. Și rațiunea nu e ruptă din soare.

— A suferi este modul suprem a lua lumea în serios. Cu cât crește, însă, suferința, cu atât învățăm mai mult că lumea nu merită s'o luăm în serios. Astfel se naște conflictul între senzațiile de suferință, cari atribuie cazurilor din afară și lumii o valoare absolută și perspectiva teoretică, răsărită din suferință, pentru care lumea nu este nimic. Din acest paradox al suferinții nu este eșire.

— Nu există decât un singur demon: muzica.

— Există o regiune de ultime alternative, care sfârșește în tentațiile simultane ale sfințeniei și ale crimei. — Dece omenirea a produs nesfârșit mai mulți criminali, decât sfinți? Dacă omul ar căuta atât de insistent fericirea pe cât se spune, pentru ce alege atunci căile prăbușirii și ale căderii, cu o atât de violentă pasiune? Omul *stimează* mai mult fericirea și binele, dar este mai atras de

---

rău și de nefericire. Trei sferturi din omenire ar fi putut deveni sfântă, dacă ar fi vrut. Nu se poate ști însă cine le-a revelat oamenilor că nu există *viață* decât în iad...

— Extazul este răsplata cea mai mare a bolii.

— Sfințenia este lupta victorioasă cu timpul. Cum sfântul a reușit să omoare în el timpul, el este înafară și dincolo de orice. A fi în timp, înseamnă a trăi absolutul în acest *orice*. Timpul este cadrul lui *orice*, lui la *a tot ce*. Sfințenia: a fi dincolo de orice, cu iubire, însă. Monotonă e viața sfinților, Doamne! fiindcă sfinții nu pot fi decât *numai* sfinți. Sfințenia: existența trăită într'o singură dimensiune absolută. Și sfinții aud glasurile lumii; dar ele le vorbesc numai de durerile ce-au devenit iubire; sunt glasurile unei singure lumi. Intoarce-mă-voi spre muzica în care-mi vorbesc lumile, celelalte lumi...

— A cătea singurătate este aceea în care șarpele ne mângăie și ne linge obrazii și buzele? La ce depărtare am ajuns de ființă, când numai șarpele poate fi alături de noi?

— Două lucruri de neînțeles: nostalgia la un om prost și moartea unui om ridicul.

— Toți oamenii trebuie să-și distrugă viața. Și după modul în care și-o distrug se numesc triumfători sau ratați.

— Muzica e mijlocul în care ne vorbește *timpul*. Ea ne face să-i simțim trecerea și ea ni-l descoperă, *cadru* a tot ce-i trecător.

Sunt momente muzicale în cari *pipăim* timpul. Când muzica ne vorbește de veșnicie, o face ca *organ* al timpului. Dorința de veșnicie din muzică este o fugă de timp. Nu e nici eternul prezent, actualitatea continuă, și nici eternitatea de dincolo de timp.

Greu e timpul uneori; ce grea trebuie să fie veșnicia!

— Un corp descompus în nesfârșitele lui celule; fiecare celulă concentrând o sumă de vibrații; toate celulele învârtindu-se într'un vârtej; desprinderea tuturor organelor în tremurul individuației; întoarcerea vieții la elementele ei prime, la întâile ei *amintiri*...

— Iubesc numai pe acela ce merge mai încolo decât *este*; care-și simte începuturile și lucrurile ce le preced; ce-și amintește de vremurile când n'a fost *el*, ce sare în anticipările individuației. Nimic n'a înțeles din lumea asta acel ce nu s'a cutremurat la sensul adânc al individuației, fiindcă acela nu va bănuși niciodată regiunea începuturilor lui și nu va presimți niciodată momentul sfârșitului său. Individuația ne revelează nașterea ca o izolare și moartea ca o reîntoarcere. Nu iubește viața acel ce nu cultivă această izolare, precum n'o iubește acel ce nu se teme de întoarcere. Că aproape nimeni nu iubește reîntoarcerea, ce dovedește altceva decât că acesta e drumul spre lumea în care n'am avut *nume*. Individuația a dat vieții un nume. Toți purtăm un nume; lumea ce precede individuația este viața fără nume, este viața fără *figură*; numai individuația a dat *figură* vieții. De aceea este prăbușirea individuației în moarte, o desfigurare. Omul nu-și iubește *fața* care e un accident, ci figura care e un semn metafizic. Tremurul indivi-

duației este un antecedent al desfigurării, este bănuiala pierderii lumii noastre. Omul este o lume în lume. — Calea reîntoarcerii trece prin moarte sau cine știe? — reîntoarcerea sfârșește în moarte. Legătura noastră cu ceace a precedat individuația o facem prin scoborîrea pe scara firii noastre, trans-figurându-ne spre începuturile noastre, iar nu transfigurându-ne, pierzând sensul figural al individuației, în moarte. Viața, care a fost înainte de a fi noi, o iubim prin *întoarcere*; ochii ni se întorc spre începuturi, spre anonimatul inițial, ne întoarcem unde *n'am* fost, dar unde totul *a* fost, spre potențialitatea infinită a vieții, din care ne-a scos actualitatea și mărginirea inerente individuației. Ne *întoarcem* de câte ori iubim viața cu pasiune nesfârșită și suntem nesatisfăcuți de barierele individuației; de câte ori descoperim elanului nostru rădăcinile dincolo de finitul nostru figural. Întoarcerea este o transfigurare vitală; reîntoarcerea o desfigurare metafizică. Întoarcerea este o mistică a surselor vitale; reîntoarcerea este o groază a pierderilor ultime.

Viața este înapoia noastră, fiindcă din ea am purces; viața este suprema *amintire*. Individuația ne-a scos din lumea începuturilor, adică din potențialitate, din veșnicia devenirii, dintr'o lume în cari rădăcinile sunt arbori, iar nu isvoare trecătoare ale arborilor iluzorii ale fericirii...

BCU Cluj / Central University Library Cluj

— În ce graniți să nchid sufletul meu și ce ziduri să-mi ridic mie, spre a nu mă pierde? Visurile mă poartă prea departe, prea departe mă poartă muzica, lacrimile și dorurile. Nu mă mai cuprind și nu mai încap în mine; cum să mai cuprind și cum să mai încapă alții în mine? Iubim din prea-plin sau din prea-puțin? Când nu mai încap în mine, putea-va altul să se apropie de centrul meu? Iubi-va oare sufletul care moare de viața lui? Sufletul, plin de goluri, le umple prin iubire; caută pe alții din prea-puțin. Iubirea este o cerșitorie, este spaima de propriile micimi. Cât dispreț și generozitate e în iubirea din prea-plin! Lubești atunci, ca să te scapi de tine, asvârli iubirea! Te închini Erosului ca să te scape de tine însuși, de surplusurile și de excesele tale; adori libertatea de furtuna ta.

Nimeni nu va putea intra în mine, numeni nu mă va asedia. Dispreț, ură și mărinimie voi turna într'o iubire, de care am nevoie, nu de care au nevoie. Dece n'ar fi iubirea o armă, un instrument, un pretext? Convinși în iubire, fi-vor sufletele goale, cerșitoare, crescute în umbră. Cine n'a urit niciodată iubirea, n'a urit niciodată. Orice fel de iubire, de oameni și de femei, are ceva noroiș și târător. Nu ți-e scârbă atunci de a ști că există un *altul*, că este un *tu*, că mai sunt ființe, după ce în expansiunea ta ai fost *ființa*? Eu nu mai încap în mine.

— Muzica ne transpune oricând într'o primăvară sau o toamnă, ne destramă ea sufletul și corpul. Nu există muzică nici de vară nici de iarnă. Sau dece orice muzică este o boală...

— *Răul absolut*: o ființă setoasă de a părăgini firea ar smulge în primăvară toți arborii din rădăcini, le-ar mânca mugurii, ar otrăvii izvoarele, ca să moară vietățile, ar astupa fântânile, ca să audă glasul răgușit al paserilor și-ar acoperi florile ca să le vadă uscându-se, îndoindu-se triste spre pământ. Pe femei gravide le-ar lovi în pânțece spre a omorî începuturile de viață, fructul, tot ce e fruct, iar zâmbetul fecioarelor l-ar îngheța într'o grimasă. Amanților le-ar arunca în spasmul sexual, un cadavru, iar sugacilor, înainte de a face ochi le-ar fixa ochelari negri. Cu o tablă neagră, dorindu-i mărimea lumii, ar sări spre soare, spre a-i opri razele, spre a rade într'o noapte veșnică fără stele, cu un soare în doliu, pentru vecie îmbrăcat în negru. Și această ființă să treacă ironică pe lângă omenirea care în agonie așteaptă revenirea razelor, să zâmbească rece regilor, înălțate spre astrul voalat.

— *Răul* este ura împotriva a tot ce e *fruct*.

— *Istoria* nu trebuie să nsemne pentru tine, decât istoria omenirii în *tine*. Dacă tot ce a fost mare până acum și dacă tot ce va fi mare în viitor, nu va fi în *tine* amintire sau fruct, istoria ai pierdut-o și tu ești nimic. Ce om este acela care nu reface și nu anticipiază istoria pe cont propriu? Sau mai bine zis: de ce e *om* acela care reface și anticipează istoria pe cont propriu.

Astfel să trăiești, că indiferente să-ți fie formele în cari s'a îmbrăcat și se va îmbrăca lumea, indiferente epocile, stilurile și cotiturile istoriei. Trăiește, ca și cum înainte de *tine* n'ar fi fost nimic și ca și cum, nimic nu ți-ar urma. Scărbă să-ți fie a fi verigă într'un lanț, a desăvârși sau a strica o moștenire. Nu există nici înaintași și nici urmași gândurilor absolute, doar noi, murim *subt* ele.

— Dece nu vrem să acordăm sfinților privilegiul nebuliei? Nu oare fiindcă nebunia lor sfârșește în lumină, în loc de întunec?

— Toate concesile pe cari le facem lui Eros, sunt goluri în dorința noastră de absolut.

— Nostalgia, mai mult decât orice, ne dă fiorurile imperfecțiunii noastre. Iată dece cu Chopin ne simțim atât de puțin Dumnezei.

— Întâiul și ultimul capitol a unei antropedice: despre lacrimi.

— Numai ura întărește viața; ura distructivă menține viața constructivă. În ea ne simțim tari, răsturnători, în ea ne ard toate membrele, ea ne cheamă la acțiune, ne îndeamnă la gest și la faptă. Nu ura interesată, provocată de cauze meschine și orientată spre o răsbunare imediată, ci marea ură pasionată, *subt* care se cutremură totul. Ura este resortul profeției; ura-l face pe orice profet să vorbească pasionat de iubire. Profeția este o ură distructivă și creatoare. De mult ar fi dispărut evreii dacă n'ar fi avut darul divin al acestei uri. Poporului ales i-a asigurat D-zeu veșnicia prin ură. Nouă creștinilor ne-a dat o existență vremelnică prin blestemul iubirii. Pentru evrei a venit Isus, nu pentru noi. D-zeul lor ne-a trimis pe marele Conruptor. Inspirați de D-zeu, fost-au evreii când l-au refuzat ca mântuitor.

— Gândirea ce nu exprimă lupta unei existențe este pură teorie. A gândi fără destin, iată destinul omului teoretic. Teorie fac

---

toți cei ce nu vreau să se schimbe pe ei și să schimbe lumea asta, cari nu refac tot ce s'a făcut și nu presimt tot ce va fi. Nule sunt gândurile ce nu cresc pe un suflet și pe un corp, vide sunt ideile pure, zadarnice cunoașterile gratuite. Din gânduri să răsară aburi; din idei scânteii; din cunoașteri flacări. Alte dimensiuni să dea lucrurilor febra acestei gândiri. Dintr'o voință de reformă a 'r-mii, să plece ea, din pasiunea de răsturnare a ordinelor vizibile și invizibile. În legile naturii să izbească vijelia acestei gândiri, bazele cosmice să le dea o altă adâncime și altă înălțime coloanelor lumii. Pe noi să se reazime lumea; mai mult decât Atlas să însemne rezistența noastră. Gândurile noastre să fie umerii pe cari se reazemă nesfârșitele lumi. Cutremure pleca-vor să 'mpartă neliniște în nesfârșire și flacări purta-vor nesfârșitele lumi. Dacă tot ce este în timp și spațiu, nu va lua dimensiunile noastre, pentru ce să mai gândim atunci asupra spațiului și a timpului? Dacă tot ce trăiește sau moare, nu trăiește și moare în noi pentru ce să mai gândim asupra vieții și a morții?

— Singurul mijloc pentru a nu deveni nebun: *acțiunea*.

— De câte ori am mințit în viață? De câte ori spus-am că nu înțeleg de ce iubesc oamenii viața.

— Zilele acelea de primăvară, când materia se preface în raze și sufletul nostru în amintiri... Atunci renasc în noi toate visurile de până acum, toate visele nopților noastre, întreg materialul absurd și imaginar, țesut în conștient de frica, voluptatea și durerea noastră ascunsă. Crezut-am că visurile murit-au în noi cu fiecare zi și cu fiecare noapte. Dar descompunerea voluptoasă a sufletului sub cerul vast al primăverilor, este chemarea amintirilor. Cu cât sufletul se fărâmă mai mult, cu atât se apropie de locul uitărilor. Spre tot ce am uitat, iată pelerinajul interior la care ne îndeamnă acea prezență eternă a primăverii. Destrămarea sufletului ne arată doar ce am fost. De ce nu putem întotdeauna trezi trecutul nostru? Dormim în noi înșine, iar eul este un vâl ce ne acopere somnul.

EMIL CIORAN

CÂNTECUL MEU

Cântecul meu, pământ adus de ape
din neagra tremurare a țărmilor înalți,
slujește luminării și pasului de seara,
ca pietrele tăcerii, vegherea prevestirii.

Îl tace apa în sicriul ei
cum crește noaptea nemurirea stelei.

Trupul ivit cu dânsul dimpreună
adulmecă svonirea boltirilor de frunze,
îl bănuiește aeeva în colțul de grădină
Precum în semnul mare înscris de soartă 'n ușă.

Tristețe neîntoarsă pe drumuri neajunse.

Nebiruit,
în cercuri își varsă împlinirea de vârste viitoare,
inele răsturnate în grupuri de ape verzi
și chemătoare
a sorții prinse 'n flora lutului de-April.

Chemarea lui, zâmbire și murmur
de ochiu mirat albastru de cer sau de copil.

C H E M A R E

Chemări fără umbrirea știutelor destine
se desprindeau din bolta brațelor cuprinse,
prin inelări făptura aluneca pe 'ntinse
și vălurite fețe a apelor senine.

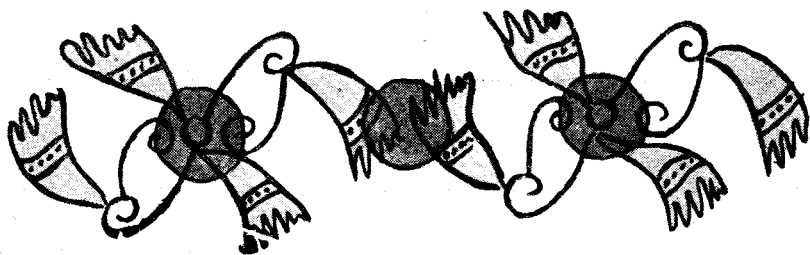
Fluer de unde, flacăra de trup,
svoniau sporirea stăpânirii pure,
le 'mplinește mersul creasta de pădure,
istovind cântarea dincolo de grup.

Numai ochii vineți prinși în volburarea
nesfârșitei curgeri de nălțări spre cer
își vedeau visarea prelungind ungher
tainic peste vremea ce și-a 'nchis cărarea.

Așteptam fântâna să-și asvârle pleasna
apei peste fruntea rumenă de foc,
să arunci 'n soare fumul unui joc,
înghețând dorința și sfîntîndu-mi casna.

Fost-a spre 'nfrățirea trupului cu fumul
să deschidă ușa sfintelor priviri,
să sporească bruma primelor sfiiri,
gândului, prin ceasuri, să-i descurce drumul.

GRIGORE POPA

SCEPTICISMUL ESTETIC AL LUI GIUSEPPE RENSI

1. RĂZBOIUL ȘI SCEPTICA LUI RENSI. Războiul a fost pentru Giuseppe Rensi „ciocnirea rașiunilor opuse, ce nu izbutesc a se înmânunchia într'o singură rașiune, și încearcă hotărîrea conflictului lor de neînălaturat într'un fapt nelogic, în violența armelor“, zice un istoric italian al filosofiei. (Aliotta, *Storia della filos. dalle origini ai nostri giorni*). În felul acesta un fapt, fără îndoială însă un fapt reprezentând o experiență unică și de o incomensurabilă bogăție — războiul — decide pe G. Rensi spre o atitudine sceptică și irațională, spre o gândire de un foarte accentuat realism pesimist, mult apropiat de acel al poetului Leopardi, cu care el are atâtea afinități de cugetare și pe care Rensi îl și evocă de atâtea ori!

Știința e pentru acest filosof incapabilă să arate altceva decât o prea mică parte din înfățișările nesfârșite ale realității. Această oglindire mărginită a realității poate să fie botezată adevăr! Dar ceea ce-i foarte trist în această întreprindere, e faptul desnădăjduitor că fiecare, crezând că oglindește un adevăr, de fapt își are adevărul său personal. Și *Filosofia*, căutând să dea o imagine integrală despre realitate, nu ne arată decât un mănunchiu foarte variat de intuiții discordante, deopotrivă de tari cât și de slabe ca valoare convingătoare, dar cu neputință de a fi armonizate! Rensi amintește în această privință pe Auguste Comte, care se plînge și el de cel mai mare rău al filosofării noastre, „cette profonde divergence qui existe maintenant entre toutes les maximes fondamentales dont la fixité est la condition d'un véritable ordre social“ ...

Este așadar un etern conflict de opinii subiective în privința realității pe care dorim să o cunoaștem: aici e după Rensi, care reeditează în această privință scepticismul antic și subiectivismul sofistilor, în special al lui Protagora, mizeria filosofării. Sciziunea dintre conștiințe și desordinea inteligențelor împiedecă adevărata organizare a definitivului pe care-l visează filosofii. Noi vedem, scrie dânsul, mii de filosofii ce își ciorovăesc dreptul asupra spiritului omenesc, înstrăinându-și-l însă. Și toate sunt deopotrivă de slabe spre

a ne putea închipui că vreuna dintrânsele ar izbuti să iasă învingătoare și să reconstitue „organizarea” dorită. „Avem cu toții opinii diverse despre toate cele”. De aici sciziunea multiformă și adâncă, lipsa unui fond comun... Ar fi nevoie de o concepțiune de viață care ar ajunge să stăpânească pe toți, cum a făcut catolicismul medieval — vedeți? orice iraționalist are halucinația Evului Mediu: Amintiți-vă de Berdiaeff! — Ar trebui un „absolutism”, care să poată fi sau acela al unei autorități civile, sau acel al spiritului epocii, dominând așafel ca fiecare să încerce o împotrivire de neînvins, un fel de „păcat”, o impresie de „izolare” pentru orice încercare de a i se sustrage. Dar unde găsești o astfel de concepție? unde, omul? unde, posibilitatea unui astfel de „absolutism”?

De altfel Rensi, care este un remarcabil cugetător politic al Italiei contemporane, a formulat ideile sale de „filosofie practică” într-o serie de lucrări, toate strâns legate de opera sa filosofică teoretică. Astfel scrierile „*Introduzione alla scepsi etica* și *L'orma di Pitagora* se încoronează cu *Principi di una politica impopolare*. În această scriere, el își îngăduie o atitudine foarte deschisă și personală față de fascism, pe care îl critică. Cu toate acestea, datorită dovezilor de amiciție veche, dinaintea războiului, pentru Mussolini, critica lui Rensi e singura care e scutită de rigorile regimului și el poate scrie liber ce-i place: favoare care i-a fost oprită lui Benedetto Croce, de pildă!

Metafizica se reduce și ea pentru Rensi la impresia subiectivă ce face diversilor gânditori totalitatea universului”. Ca și pentru Karl Albert Lange, orice sistem metafizic este sortit pentru Rensi a fi socotit un fel de „lirică a conceptelor”, deoarece valoarea judecăților ei se reduce la a fi expresiunea personalității individuale a filosofului. Prin urmare, chiar de pe tărâmul metafizic, nu-i nicio nădejde să izbutim a zări vreo umbră de absolut.

Dar nu avem de gând să schițăm aici sistemul filosofiei teoretice a lui G. Rensi, care e cuprins în volumele sale: *Liniamenti di filosofia scettica* (1919), *Realismo* (1925), *Lo Scetticismo* (1926), *Apologia dello Scetticismo* (1926), *Le ragioni dell'Irrazionalismo* (1933) ș. a.

În rândurile următoare, ne vom strădui să expunem concepția scepticismului rensian numai într-o latură a filosofiei sale și anume în Estetică, așa cum este el înfățișat în lucrarea *La Scepsi Estetica* *), apărută în 1919.

2. TOATE JUDECĂȚILE NOASTRE POT FI RĂSTURNATE.

Examinând siguranța cunoștințelor noastre, Rensi a ajuns la formula lapidară în descurajanta ei pregnantă că „tutii i nostri giudizi sono rovesciabili”, că putem prin urmare demonstra și respinge orice idee, că niciun principiu nu este și nu poate rămâne așa cum îl fixează rațiunea omenească, deci nu poate avea valoare universală pen-

*) O schițare a filosofiei teoretice a lui R. a apărut de curând în *Convorbiri Literare*: Criza filosofiei contemporane, Giuseppe Rensi și scepticismul raționalist, de Mircea Florian. Acolo scepticismul estetic al lui R. este doar amintit pe scurt. C. lit., Iunie-August, 1935, pp. 293-307.

tru a putea face să conveargă convingerile tuturor oamenilor. Rensi acuză de dogmatism pe acei cari critică scepticismul, imputându-le că nu vor putea scăpa de furcile caudine ale existenței scepticismului împotriva oricărei tăgade, ... „când spunei că n'am dreptate, zice el, asta înseamnă tocmai că mințile omenești nu văd adevărul în același mod, că fiecare vede un adevăr divers, că fiecare își vede adevărul său”.

Dialectica lui Rensi se înrudește, am spus, cu aceea a sofiștilor; de altfel, spune el singur că n'are pretenția de a aduce soluții nouă în privința scepticismului; el reușește însă, discutând problemele estetice și ale filosofiei artei, să reinvie vechea dialectică antică, supunând-o la eforturile unei revizurii a principiilor acestei ramuri de cugetare.

3. NU PUTEM ȘTI CE ESTE FRUMOSUL. Dela cele dintâi rânduri ale esteticei sale, poziția lui Rensi este *categorică*. Faptul acesta, foarte caracteristic de altfel pentru critica sceptică din toate timpurile, devine amuzant când te gândești că scepticismul iraționalist al lui Rensi se opune din capul locului oricărui fel de absolutism sau universalism al rațiunii noastre. Și cu toate acestea scepticismul vorbește împotriva dogmaticilor cu oarecare ironie!... Iată: Ce vor fi fiind arta și frumosul, nu se poate determina, nu se știe. Artă și frumosul sunt indefinibile. Lucrurile cele mai felurite au părut și invers, elementele cele mai opuse sunt socotite de unii și de alții drept esențialele frumosului. Dar o definiție a frumosului nu poate fi decât aceea care arată un aspect al lui convenabil tuturor, adică față de care toți oamenii ar fi constrânși să mărturisească că e întradevăr frumos. Acest lucru e însă peste puțință, de vreme ce părerile sunt împărțite. Frumosul apărând în aspecte diverse, nimeni nu se simte constrâns să ateste că el apare așa cum îl vede altul: așa dar o definire a lui ar părea cu puțință numai dacă s'ar încerca să se îmbrățișeze într'o formulă toate lucrurile și faptele cărora fieșcine le-a dat și le dă mereu însușirea frumuseții. Dar odată ce însușirea „frumos” e atribuită unui lucru de către o minte omenească, lucrul acela are *ipso facto* dreptul de a intra în sfera obiectelor asupra cărora trebuie să se extindă definiția frumosului. Însă o definiție a frumosului care ar năzui să cuprindă toate cazurile sau exemplarele de frumusețe, adică să se extindă la toate obiectele ce au fost sau sunt găsite frumoase de cineva, e învederețat cu neputință, prin incompatibilitatea absolută a caracterelor pe care feluritele lucruri judecate ca atare le înfățișează. Tocmai din pricina aceasta, unii neagă cu furie însușirea de frumusețe a cutărui lucru, apreciat de către alții ca frumos. Iar dacă pentru alții acel lucru e un caz de uriciune, — de vreme ce simpla afirmare este pentru Rensi o justificare suficientă a temeiniciei existenței acelei însușiri, — înseamnă că acel obiect, înfățișat sub dublu aspect la două categorii de oameni, ar trebui să cuprindă și frumusețea și uriciunea. De unde rezultă că definiția frumosului e doar expresia felului în care se înfățișează el celui ce definește. Ori asta nu-i de-

finiție, propriu zis, fiindcă rămân atâția alții care nu se simt de loc constrânși de a nu vedea ceea ce se chiamă frumos într'un mod și subt un aspect cu totul divers: definiția valabilă a frumosului ar trebui, pentru a avea obiectivitate, să înmănuncheze felul în care frumosul apare tuturor și să nu arate păreri contradictorii. Lucru imposibil.

După cum se vede, imposibilitatea de a defini frumosul este, pentru Rensi, primordială. Tot astfel sunt pentru dânsul toate încercările de a determina orice alte idei fundamentale cunoștințelor noastre. Din discuția aceasta se pot reținea următoarele propozițiuni care fixează teza gândirii estetice a lui Giuseppe Rensi. — Nu putem ști ce este frumosul pentrucă:

a) Există o infinitate de impresii despre frumos.

b) Fiecare din aceste impresii, în parte, e deopotrivă îndreptățită față de cea opusă ei.

c) O definiție obiectivă a frumosului e datoare să cuprindă toate impresiile despre tot ce e frumos, — pretenție iluzorie!

Toate aceste constatări se bazează însă pe cerințe lipsite de rațiune (iraționale), care decurg din situația de fapt a problemei frumosului.

4. O SCURTĂ ORIENTARE ASUPRA PROBLEMEI DE FAȚĂ, LA ALTE IZVOARE.

Intradevăr, cine cercetează lucrările de epistemologie ale acestui gânditor italian, se poate convinge că pentru dânsul Iraționalismul de care ne izbim noi aici, este o consecință a convingerii sale sceptice că, filosofând, ne putem îndoi de orice. În Estetică însă nu ne preocupă numai ceea ce avem noi impresia că este frumos, problema simțirii frumosului, ci și problema artei, a legăturilor ei cu frumosul. Chiar astăzi discuțiile cele mai interesante se încing în jurul acestei noțiuni. Dela începutul secolului nostru încă, s'a încercat a se evita subiectivismul estetic printr'o cercetare obiectivă a acestui domeniu, și atunci studiile despre artă și frumos au încercat să întemeieze, spre deosebire de Istoria Artelor sau de Estetica subiectivistă, o „știință a artei“ (pentru care s'a militat în deosebi la Germani — *Kunstwissenschaft*), — sau o filosofie a artei. Astfel Max Dessoir, decanul esteticienilor germani de astăzi, scrie în 1906 celebra lui operă *Aesthetik und allgemeine Kunstwissenschaft* (ed. II e din 1923), în care, căutând să temeinicească domeniul acesta de cercetare filosofică, pretinde a se da acestei *Kunstwissenschaft* un cuprins aparte de estetică, așa cum se vede chiar în titlul cărții sale... Tot în acel timp dânsul face să apară frumoasa revistă de specialitate *Zeitschrift für allgemeine Kunstwissenschaft*, care e pusă în serviciul aceleiași lupte. Vorbind despre estetica subiectivistă, Dessoir scrie: O estetică întemeiată pe însușirile obiectului va duce lesne la consecințele metodologice care arată că reacțiunea eului e ceva relativ indiferent. Căci dacă impresiile eului față de un obiect trezesc bucurie, chiar atunci când aceste impresii subiective ar lipsi, obiectul nu și-ar pierde valoarea estetică.

O zi de vară strălucitoare în soare e frumoasă — indiferent da-

că ea impresionează pe oameni ori ba. „Faust“ sau simfonia eroică a lui Beethoven sunt opere de artă nemuritoare și ele nu pierd nimic dacă sunt atâția care nu simt nimic în prezența lor. Deosebiri individuale în aprecierea obiectului estetic, deosebiri datorite timpului și pornirilor naționale ale gustului îi iau esteticei subiectiviste pământul de sub picioare.

Estetica aceasta obiectivistă va pleca dela constatarea că plăcerea estetică este un fapt dat, oricare ar fi diversitatea preferințelor individuale și justificarea acestora. — Ea va examina judecățile de gust și acele despre plăsmuirile artei, căutând să le dea îndreptățire, stabilind condițiile de fapt în care se ivesc trăirile estetice, și va răspunde: cum trebuie să fie alcătuite actele recepției „frumosului“ pentru ca mărturiile lor să fie valabile sau recunoscute în genere. (Nu e vorba aici de „universalitatea“ de care vorbește Rensi!) Estetica critică se va ocupa de aceste fenomene sufletești numai întrucât ele prezintă valoare sau pretind valabilitate. Dessoir nu admite identificarea științei generale a artei cu psihologia și nici a esteticei în sens restrâns, deși admite un psihologism bineînțeles ca ajutor al esteticei. Valoarea estetică a trăirilor este decisă de sentimentul convingerii ce dă valabilitate operelor sau obiectelor frumoase. Variabilitatea acestor convingeri de valori poate fi examinată, ținându-se seamă dacă nu cumva deosebiri se datoresc faptului că unii au în vedere impresiile ce le vin dela fondul operelor, iar alții pe cele care decurg din forma lor. Dar problema valorii estetice depășește perspectiva pur psihologică a valorificării. Constatând de fapt obiecte cărora le atribuim valoare estetică, putem trece dela ceea ce ele sunt la ceea ce ele trebuie să fie, estetic și artistic, întrucât obiectele respective ar corespunde unui scop, care rezultă totdeauna din însușirile descrise ale lucrurilor frumoase; întrucât obiectele respective ar corespunde unui scop, care rezultă căci orice explicație a acestor însușiri e totodată și o apreciere, o valorificare a lor. Și o astfel de valorificare întrupește pe baza evidenței de care s'a vorbit, o confirmare a gusturilor și a judecăților, cel puțin a celor cunoscători. În orice caz, calitățile estetice nu mai sunt de data aceasta desprinse din impresiile subiective, ci izvorăsc din însușirile de fapt ale lucrurilor: nu e vorba aici numai de frumusețea „naturală“, ci și de ceea ce Dessoir numește într'o lucrare mai recentă de „esteticul cultural“. Despre produsele artei se poate discuta ce valoare estetică au, după cum comicul, tragicul, grațiosul, sublimul etc. nu sunt determinate numai de stările noastre subiective, ci au un temei obiectiv chiar în structura lucrurilor. Obiectivismul estetic ne arată, după Dessoir, că distincțiile estetice, incluziv frumosul, se întemeiază pe attribute obiective ale naturii, culturii și artei, pe care le descopere chiar perceperea lor, la care se adaugă și factorul „relativ“ al reprezentării asociative apoi voința și sentimentul. Cu un cuvânt: existența estetică apare cu o obiectivitate și un sistem de reguli proprii. (Dessoir, Beitrage zur allgemeinen Kunstwissenschaft, cap. II.) — Pentru că nu avem intenția să discutăm aici pe larg problema esteticei obiective la Dessoir, e destul să ve-

dem din cele expuse că chestiunea trece de data aceasta pe un teren cu totul altul decât o puneă Rensi. De altfel, înfruntând pretențiile scepticismului estetic, același cercetător (Dessoir) spune că „estetica nu este o filosofie a frumosului și știința generală despre artă nu e nici ea estetică, pentru că despre existența și structura tuturor artelor nu decide gustul, ci facultatea expresiei determinată cu mijloace de eficacitate proprii.

Gust sau viață estetică pot exista independent de artă; de asemeni, artistul este ceva mai mult decât un om de bungust și lumea artei mai mult decât o adunare de exerciții estetice. Și pentru că s'a abuzat prea mult în estetică de impresionismul subiectivist, acum este necesar să se evidențieze în majoritatea cercetărilor structura obiectului, neglijată prea mult, datorită faptului că estetica în sens restrâns a făcut deosebirea între obiect și impresia estetică, accentuând prea mult pe cea din urmă și lipsind, din cauza subiectivității acesteia, judecata de un suport obiectiv. Pe când cercetarea structurii estetice obiective a lucrurilor oprește disperarea aceasta a impresiilor și face ca ceea ce este trăit estetic în raport obiectiv cu un lucru oarecare, să fie determinat de anumite condiții și să se întemeieze pe oarecare identitate a fenomenelor sufletești. Știința și critica artei se mulțumesc cu această constatare; dar când estetica propriu zisă încearcă să decidă asupra obiectelor „estetice“, atunci teoria încetează. Iată o primă atitudine.

Și acum, a doua. După Dessoir, și continuându-l oarecum, filosoful și caracterologul Emil Ullitz, care este și un distins estetician, pretinde să fundamenteze domeniul filosofic al cercetărilor despre artă, „aducând dovada luminoasă că esența artei nu se poate înțelege numai pe teritoriul esteticului; că problemele fundamentale ale artei nu-s probleme pur estetice și că punerea potrivită la punct a cercetărilor nu este aici cea estetică“ (Grundlegung der allgemeinen Kunstwissenschaft, 2 vol). În schimb alți cercetători lasă pe seama esteticii, în general, fără a mai face despărțirea în două discipline deosebite, toate problemele în legătură cu arta și frumosul. Astfel, pentru a da un exemplu elocvent, vom aminti punctul de vedere al celebrului estetician Johannes Volkelt. În ultimul volum al esteticii sale, precum și în cartea de sinteză intitulată „Das Aesthetische Bewusstsein“, ia poziție împotriva încercărilor de a despărți cercetările despre artă de estetică. Motivarea că în estetica propriuzisă ar predomina metoda subiectivă și psihologică, iar în știința generală a artei ar stăpâni o metodă obiectivă, nu i se pare necesară, nici îndreptățită. Partizanii unei estetici obiective pretind să folosească metoda obiectivă chiar în cuprinsul esteticii, pe când ceilalți susțin că acest gând nu-și poate atinge scopul; de aceea cer să se admită o știință nouă. Volkelt crede că s'a dat acestei probleme de litigiu prea mare însemnătate. Cercetările estetice conduc, după dânsul, în mod necesar la problemele artei, și nu i-ar veni nimănui prin minte să rupă firele ce unesc estetica cu arta din simplul motiv că vreo câțiva păzitori prea chinuți ai hotarelor fac de strajă la pragul artei, oprind intrarea. Estetica rămâne neturburată în fața acestor

---

opreliști. Esențialul este ca problemele artei să fie studiate, indiferent sub ce numire se face acest lucru! Esteticianului i se va părea opreliștea aceea cu atât mai ciudată cu cât el își dă seama că așa numita „știință generală a artei” nu-i altceva decât estetica.

Discuția acestor principii fundamentale vădește importanța filosofică a problemei și pune cel puțin chestiunea, de data asta precis: Chiar estetica, lărgindu-și sfera de cercetare, va trebui să cuprindă două feluri de preocupări: o parte a ei va studia fenomenologia trăirii estetice, cealaltă va studia legătura dintre problemele artei în genere cu estetica, frumosul și celelalte categorii ale ei.

Dar Rensi ridică pretențiile sale sceptice nu numai împotriva estetice și a deosebirii frumosului, ci și împotriva artei. Scepticismul lui, urmând nu numai pe Protagora ci și teoria sceptică pyrrhoniană a rezervării judecății, a indecizunii totale, pune în discuție și distincția artei. Despre aceasta, cu alt prilej.

ROMULUS DEMETRESCU

BCU Cluj / Central University Library Cluj

SCHIMBARE LA FAȚĂ

M'am înfrățit cu bucuria luminii de pe lunci,
Împreună cu sfânta împăciuire-a zilei,
Și mâinile 'n țărână mi le-am înfipt și atunci
În palme simții svâcnirea odihnei și a milei.

Ași fi voit în slavă să mă înalț din lut,
Cu pasul din privire să mă anin de maluri,
În luminișul verde să caut așternut,
Să sorb de-acolo nalte procesiuni de dealuri.

S'a încrutat o clipă lumina în păduri,
A izvorât un semn sub aripile porții,
Și-au reținut suflarea gorunii grei și suri
Și-am deslușit din semne de toamnă pașii morții.

G. BARBUL

BCU Cluj / Central University Library Cluj

L E T H E

„No cedarwood, nor pine
Shall cover you”

H. D. : „Lethe”

Cufundă-ți fruntea lin sub mângăeri de valuri
Unde irisuri lungi leagănă albe astre
Vei tăcea ca și râul cu cărările albastre
Vei fi purtat în somn sub nevăzute maluri.

În țara fără vânt, în țara fără umbră
Nu-ți vor spune povești scoicile de opal
Nu te va desmierda niciun tremur de val
Nu te vor ști nici norii legănați lin de undă.

OLGA CABA

IN CABINETUL MEDICAL

(Schită)

Doctorul se ridică, își luă ochelarii, își zbici fața cu o batistă ca zăpada, se obli din șale, își călări din nou sticlele pe nas, oftă ușurat, și zise:

— Nu aflu nimic deosebit, niciun organ bolnav, nicio anomalie. Nicio neregularitate. Iată, de-un ceas te caut și te aflu perfect sănătos.

Viguros chiar... De altfel, la vrâsta de patruzeci de ani e firesc să-și păstreze omul încă toate facultățile. Înțeleg pe omul normal. Care a dus un trai regulat, ca dumneata... Ei, ce mai aștepti? Imbracă-te. Astfel de pacienți nu aduc nimic la bucătăria doctorului.

Pacientul, un om voinic, cu mustața groasă se îmbracă fără nicio vorbă, după ce tot în tăcere se lăsă a fi examinat.

— Ei, cred că de-acum ești cu desăvârșire liniștit, zise doctorul, văzându-l îmbrăcat. Era cel mai bun medic din orașul reședință de județ.

— Ba acum sunt și mai neliniștit, zise cu gravitate clientul. Doctorul exagerând voit, făcu un pas înapoi de mirare:

— Vorbești serios, Domnule?

— Foarte serios.

Din glasul străinului, din expresia feții, din faptul că în loc să plătească și să plece, după ce se îmbracă, șezu iar pe scaun, doctorul înțelese că omul nu glumește. Incepu să se neliniștească și el; între sprâncene i se adânci o tăetură. Își luă și el un scaun.

— Iată despre ce este vorba, domnule doctor, incepu pacientul. — Poate trebuia să-ți spun înainte de examinare. Dar, în fine! Am descoperit în mine o slăbiciune pe care mai înainte nu am avut-o.

Am observat-o numai decât, am urmărit-o, am încercat să scap de ea. Dar repede mi-am dat seama că ea creștea pe măsura încercărilor mele de-a o suprima. Mă simțiam din zi în zi mai neliniștit. Imi ziceam: trebuie să-mi fie bolnav vr'unul din principalele organe. O astfel de apariție nouă, o tulburare ca aceasta trebuie să aibă un izvor. Și el, după mine, nu putea fi decât într'unul din organele mele, care se va fi îmbolnăvit.

... Ci dumneata, cel mai bun doctor din oraș — anume am venit la cel mai bun — imi declari că sunt complet sănătos. Declarația aceasta mă întristează foarte mult.

— În loc să te bucore.

— Nu. Binevoești a greși! M'aș fi bucurat dacă imi aflai un organ bolnav. Așa, sănătos tun cum mă declari, sunt nevoit să caut în altă parte pricina slăbiciunii mele.

Medicul nu vorbi un răstimp. Trecu repede în revistă examinarea făcută și se convinse că nu greșise. Nu află niciun organ bolnav.

— Ascultă domnule, slăbiciunea de care te plângi, durerea ce o simți, e reală? întrebă de-odată foarte încordat, privindu-l fix.

— Cum înțelegi asta?

— Există ea cum ar exista ofița, paralizia, cancerul? o poate constata, o poate pipăi și altul? o poate înregistra placa fotografică? Sau o poți constata numai dumneata? Cu un cuvânt: Nu ești un bolnav închipuit?

Clientul se ridică repede de pe scaun, dar, ca un automat, se reazează în clipa următoare.

— Domnule doctor, eu sunt un om al realităților, un comerciant. N'am vreme să fantalez pentru a ajunge un bolnav închipuit.

— Ai fi dispus să-mi comunici și mie slăbiciunea d-tale? continuă doctorul simțind cum îi crește încordarea pentru cazul ce avea în față. Am drept să-ți cer aceasta. Eu te-am examinat, și nu pot bănui nimic...

— Desigur, domnule doctor. Iată ce este! începu el mișcându-se și așezându-se mai bine pe scaun... De vre'o jumătate de an am ajuns grozav de milos. Mă înduioșez pentru ori ce fleac de suferință ce văd în jurul meu. Un spectacol trist, un cerșetor, un bolnav, o înmormântare, sărăcia, munca grea a cuiva, mă înduioșează până la lacrimi. Întră adânc în mine și greu le mai pot uita. Și ceea ce mă neliniștește e că ajung nesimțitor pentru alte lucruri. Dacă ar fi numai simțământul milei, nu m'aș neliniști, nu m'aș crede bolnav, ci aș zice: poate sunt un elev al Domnului, dacă mi-a dat unul din semnele celor chemați, deși nu prea cred în Dumnezeu... Nenorocirea e că sensibilitatea asta mă distruge, mă oprește dela trebile mele, mă zăpăcește încât nu mai pot să-mi țin în rânduială lucrurile. Imaginea lucrurilor triste e vecinic în jurul meu, bă chiar în mine. Uneori se deșteaptă un gând care-mi spune limpede, sentențios și poruncitor: Suferința e singurul lucru de care merită să te ocupi în lume. Și crește în mine o poftă nebună, selbatică: să dau, să cinstesc ce am, să vindec suferința. Sunt clipe în cari nu mai pot rezista. Mă gândesc și-mi zic: Cum să dai mă, când ai cinci copii de crescut, soție de ținut, și atâtea rudeni să-race de ajutat? Nu ar fi și o mare nedreptate și o mare nebunie? Așa încerc să mă vindec de slăbiciunea mea. Și, domnule doctor, trebuie să mărturisesc că reușesc tot mai greu...

Am ajuns la convingerea din examinarea mea însuși, că aici nu poate fi vorba decât de o slăbiciune organică, aceea începe ușor și se agravează din zi în zi. Trebuie să fie bolnav vr'un organ din mine. Dar neștiind care e atins, de-aceea nu ți-am putut spune și te-am rugat să-mi faci o cercetare generală.

Doctorul îl ascultase tot timpul cu interes încordat.

— Nu e o boală a vr'unui organ. E o boală psihică ceea ce-mi descrii dumneata", zise la urmă, cu gravitate.

Pacientul zimbi.

— Cum? Dumneata doctor și vezi în suflet, în psihic?

— De cred ori ba, e altă chestiune, care nu se pune acum. Adevărul e că sunt multe infirmități pe cari știința le trece între boalele sufletești. Nu participi la întruniri spiritiste? Nu ești sub influența vr' unei secte religioase? N'ai citit cărți în legătură cu ocultismul?

— Nici una, nici alta, domnule doctor. E absurd! Eu să-mi pierd vremea cu astfel de prostii! Dar e limpede: nu poate fi ce spui dumneata. Dacă ar fi boala mea de natură psihică, aș fi avut-o din copilărie; m'aș fi născut milos. Și eu, dimpotrivă! Am fost, doctore, un om îndrăcit. N'am știut ce-i îndurarea până înainte cu o jumătate de an.

Doctorul îl asculta cu tot mai multă încordare.

— Boala mea trebuie să fie pendentă de un organ. Un organ, ca tot ce e material, se poate uza. Pe când spiritul — dacă există — nu se uzează. Nu-i așa, doctore? Altfel cum s'ar putea vorbi despre spiritul nemuritor? De altă parte e cu neputință ca până la patruzeci de ani să am un spirit cu anumite însușiri, iar dela acest prag incoace unul cu totul opuse... Te rog mai cercetează-mă odată, domnule doctor. Rădăcina boalei mele nu poate fi decât organică.

Doctorul nu-i răspunse; continuă să-l privească cu multă atențiune. Nu se înșela: o sclipire ciudată juca în ochii pacientului.

— Te-am examinat din fir în păr. N'ai nimic din ce se poate descoperi cu ochiul, cu auzul, cu pipăitul, cu razele X. Cu un cuvânt organele nu arată suferință. Ne va lumina, însă, o analiză a sângelui. Și doctorul ridică privirea spre rafturile închise sub sticlă unde-și avea aparatele medicale.

Cientul sări de pe scaun, ca aruncat de un resort puternic.

— A, nu! Asta nu!

Încercă să umble repede prin sala de consultații, tulburat, cu privirile încrunțate.

— Asta nu! Mai bine mă dau rob slăbiciunii mele. Imi vând averea, o dau săracilor. Cel puțin familia va avea un membru celebru. Biserica mă va pune între sfinți. Nu, analizei sângelui nu mă supun!

Râse sec. Mai mult rânji.

— Nu înțeleg, zise doctorul. Dumneata vii la mine de bună voe, mă rogi să te cercetez încă odată. Și acum te opui unei analize a sângelui. Cum explici dumneata această contradicție.

Cientul se potoli de-odată, șezu din nou pe scaun și zise foarte liniștit:

— Explicarea e firească: Sângele nu e un organ ca inima, ca rinichii, ca plămâni și ca restul organelor.

— Dar, ce este sângele, după părerea dumnitale?

— Sângele e însași vieța. Fără sânge și circulația lui, vieța omului e imposibilă.

— Foarte bine, zise doctorul. Admiți, deci, că organele nu pot trăi și funcționa normal fără sânge?

— E limpede!

— Bun! Dar sângele însuși nu poate fi bolnav? Și, bolnav, nu poate îmbolnăvi toate organele prin care circulă și pe cari le nutrește?

— Ei da, ei da! Așa e! Dar pentru ce-mi spui dumneata mie aceste lucruri? strigă clientul sărind iar de pe scaun, iritat, cu privirile tulburi.

— Pentrucă poți avea sângele infectat cu microbi primejdioși, și aceasta numai prin analiza sângelui se poate cunoaște. Iar dumneata te împotrivești acestei analize.

Clientul se apropie un pas de doctor, palid, mut, amenințător:

— Ce doctor ești dumneata? Nu înțelegi de ce nu vreau ca s'aud de analiza sângelui? De nimic nu m'am temut în viața mea decât de sânge stricat. De aceea, pentru a mă tămădui, pentru a scăpa de slăbiciunea mea, nu de analiza sângelui e nevoie, ci de aflarea unui organ bolnav. Vino, caută, află unul! Și începu să se desbrace din nou.

Medicul zise:

— Nu mai e nevoie să te desbraci. Imi retrag cuvântul: nu niciun organ, ci toate-ți sunt bolnave!

Străinul îl privi o clipă nedumerit. Apoi izbucni în râs, și strigă cu bucurie:

— Ai văzut!... Cum? Toate? întrebă apoi neliniștit din nou. Unul, două? Poate inima, poate rinichii. Dar tot mai mult inima, cred. De-acolo și slăbiciunea...

— Nu, toate! repetă doctorul arătând la cap... Și fără analiză, adăugă apoi.

— Toate? întrebă pacientul apropiindu-se și mai mult de doctor. Mă temeam de mult de una ca asta... În tinerețe, de, ca omu'... Da' tot nu credeam să mă fi pătruns așa. Toate? Așa s'a întins veninul?

— Sunt aproape sigur, domnule, deși nu ți-am văzut analiza. Eși pe marginea prăpastiei. Ai venit în clipa ultimă. Totuși nu e prea târziu. Dar e nevoie absolută de-o cură repede și radicală. Incepem chiar de azi.

Și, foarte serios și preocupat, doctorul se apropie de farmacia și instrumentele lui.

— Desbracă-te!

Clientul se strecură ca fulgerul în fața lui:

— Cură repede? Cât de repede? Ai?

Și fără să clipească îi arse două palme și fugi pe ușe lăsând o privire de nebun în ochii doctorului. Medicul vedea material acea privire înfiptă în ochii lui.

Eși în antișambură și văzu în cuier pălăria, pe care o uitase nebunul. Purta inițialele: I. P. B.

I. AGÂRBICEANU

INTRODUCERE

LA O METAFIZICĂ A FORMEI PLASTICE

Justificarea unei atitudini și opinii creatoare trebuie să vină de dincolo de curiozitatea personală. Ea trebuie să cuprindă argumentele unui secol sau al unei culturi, ea trebuie să fie o completare și o continuitate ale cineștie cărui gând nebulos uitat din negilență sau ironie de vreun gânditor încremenit în lut.

De aceea, o metafizică a formei plastice va fi un răspuns la nedumerirea artiștilor primitivi greci, cari au înțeles forma coloanelor templului din Luxor ca pe-o îngrămădire bolnavă de masse de piatră. Și va fi și-o consolare pentru primul cugetător humanist care a simțit în fața aceluiași templu tresărirea metafizică a expresiei.

Secolele înseși dăruie legătura dintre ele. Ceea ce timpul scurs între două epoci rupe și destramă, *momentul* poate lega și continua. Și ceea ce mulțimea uită și ignorează, individul culege și clădește. Aceasta să fie justificarea punctului de vedere personal. Al individului ce într'un moment leagă nedumeririle a două epoci și care împacă neînțelegerile dintre două concepții ce-au curs, prin minți bolnave de fiorul creației, cu secole înainte.

*

Spațiul a născut materia după cum necuprinsul a născut vișarea. Una în cealaltă sunt înfrățirea cuprinsului cu necuprinsul.

Spațiul înlătură nedumerirea ce-ar trebui să fie în privința existenței materiei. El o justifică și-o argumentează.

Spațiul existențial al materiei are supremul atribut al creației, el definește materia. O definește ca pe-o realitate pozitivă. Și frumusețea metafizică a acestei definiții constă în faptul, că o *realitate negativă*, spațiul, definește o *realitate pozitivă*, materia.

Și clădind mai departe descoperim că spațiul adăpostește trăirea inertă a materiei. Existența fără ritm și expresie a *massei*, aparența geometrică a *volumului*.

Spațiul metafizic al formei este leagănul expresiei. Este puritatea înnăscută odată cu infinitul valoric al formei. El cuprinde un mod de viață al materiei: *Expresia*.

*

Mijloacele de cunoaștere ale *omului estetic* sunt două: calea vizuală ce descopere *aparența*, calea sensibilităților estetice care relevă *esența*.

Atributele fizice ale materiei constituie *aparența*, și ele sunt: *massa* și *volumul*.

Atributele metafizice ale materiei grupează *esența*, care este *forma*.

I.

APARENȚA

Ochiul larg deschis descoperă fenomenul plastic. Adică măsura materiei care are un volum definit și o semnificație comensurabilă. A fi un lucru plastic înseamnă a fi evident. El trece direct și nemijlocit sub simțurile noastre. Semnificația lui nu este dincolo de evidență. Nu are nici o ascendență și nici un sens interpretativ.

Aparența plastică este lumea cotidiană, acea lume ce cade sub puterea pozitivă a cercetărilor și-a analizei. Ea poate fi măsurată și cântărită, plasată și organizată în modul cel mai elementar. Aceste atribute stau la baza aritmeticei și geometriei. Primele elemente intuitive din cari s'a născut abstracția simbolurilor matematice a fost tot lumea plastică. Cele patru operații aritmetice nu sunt decât rezumatul unui volum pe a cărui dimensiuni s'a putut experimenta: adunarea și scăderea, înmulțirea și împărțirea. Iar geometria nu este decât pluralul aritmeticei. O suprafață este un produs, linia este un total, iar volumul un multiplu.

Analizată, *aparența plastică* are ca bază constitutivă:

a) MASSA

Este substanța cu proprietățile ei fizice, densitate și duritate. Atributul elementar al materiei, *massa*, luată ca element plastic circumscrie doar o cantitate. Nu are nici valoare de semnificație și nici de simbol. Poate, și aceasta în raport de echilibru doar, să dea sugestia noțiunii de greu și masiv; rămâne însă o noțiune de natură pur vizuală, o pată mare ce atârnă greu în compoziția unde are parte componentă.

b) VOLUMUL

Conține însușirile de spațialitate ale masei. Deci o depășire în ceea ce privește punctul de vedere nou din care e privită *massa*. Dimensiunile spațiale sunt punctele de contact cu spațiul. Limita unde se produce definirea materiei prin spațiu. De aici, volumul are caracter *static* sau *dinamic*, prin felul în care se înscrie în spațiu. Cubul e static, piramida ascendent dinamică, sfera concentric dinamică.

*

Aparența plastică e lipsită de expresie. Ea nu are nici un fel de viață proprie, iar funcțiunile ei sunt de *natură afirmativă*, nu expresivă. *Massa* și *volumul* nu au expresie, fiindcă nu au *formă*. Limbajul lor este de *natură afirmativă* prin faptul că atributele lor fizice nu spun decât ceea ce sunt. O dimensiune, un volum sau o cantitate nu au *formă* și deci nici expresie. Prin afirmația lor nu fac decât să definească, fiecare în parte, adevărul elementar al existenței. Linia, care a fost și este linie oricând, se definește tot ca linie. Ineditul nu are loc în definiția *atributelor fizice* ale materiei. El este de *natură formală*, deci expresivă.

Arta nu poate fi fără expresie. Orice operă de artă în care expresia lipsește nu are formă, rămâne deci o simplă *massă* sau

volum. Acestor opere de artă, în locul expresiei pe care nu o au li se restituie caracterul respectiv al *massei*. Deci în mod impropriu se numesc expresive. Se confundă *caracterul afirmativ* cu cel *expresiv*.

*

Aparența plastică în procesul creațiunei de artă plastică rămâne o simplă narare de atribute materiale. Ea este mirajul ucigător care atrage și distruge pe acei artiști, prea puțin pregătiți, pentru îndelunga *aventură plastică*.

II.

ESENȚA

Cât de adânc stă ascuns adevărul într'o parabolă! Cât de ne-pătruns este misterul dincolo de realitate! Iar *esența* în fenomenul plastic nu este chiar nemăsurata depărtare ce desparte lumea înțelegerii evidente de aceea a presupusurilor și a neliniștilor metafizice.

Se găsesc în viață oameni cari pot discuta și cântări o *aparență materială*, nu se vor găsi însă niciodată doi oameni cari au intuit *esența plastică* și cari să o poată interpreta în mod diferit. Caracterul de adevăr matematic al *esenței* este un paradox. Puterea însă cu care agită *esența*, imperativul categoric cu care se impune, fac din ea, din acest atribut al lumii metafizice, pentru toți aceia cari o intuiesc, o axiomă a frumosului etern.

Esența conține două elemente, unul exterior și altul interior :

a) RAPORTUL EXTERIOR,

BCU Cluj / Central Formasity Library Cluj

Coordonarea atributelor *massei* și *volumului*, subordonarea acestora simetriei, proporției și armoniei, și identificarea acestui complex reprezentativ cu o realitate dată, constituie *forma plastică*. Nu se poate vorbi de ea, în sensul celor de mai sus, decât în sculptură, arhitectură și arta decorativă tridimensională.

Forma plastică nu este un proces unic de reprezentare ci un complex care nu poate exista ca atare decât în momentul cât armonia definește realitatea, adică atunci când se produce identitatea formală între *forma plastică* și realitatea sau ideea de redat.

Dacă procesul de creație plastică s'ar opri aici, la *forma plastică* realizată ca un *sublim formal*, adică ca o perfecție de reprezentare medievală, am fi încă cu arta plastică în domeniul științelor pozitive.

Am putea spune, că arta, în acest caz, n'ar fi decât o soluție geometrică și-un rezultat matematic.

Granița însă, care indică depășirea fizicului spre metafizic o remarcă.

b) RAPORTUL INTERIOR,

— Expresia —

Sunt erori cari reușesc să se impună ca adevăruri. Imposibilitatea de a le supune unei verificări sistematice și analizarea lor numai printr'un procedeu ad-hoc, adecvat nevoii de explicare imediată a creat și *expresiei*, unul dintre aceste adevăruri neadevărate, un pedestal fals.

Expresia nu face parte din lumea fizică, ea este eliberarea materiei de tutela pozitivă și exuberanta risipire a sublimului formal în domeniul metafizic.

Se poate vorbi fără teamă despre o casă care este mai expresivă decât alta, despre un motiv decorativ care exprimă mai intens o realitate formală decât altul. Dacă le-am privi pe acestea doar din punctul de vedere pozitiv-analitic, adică să le punem sub imediata căutare fizică, n'am găsi în ele decât virtuozități formale. *Expresia* ar rămâne dincolo, acolo unde nu putem merge cu bagajul nostru pozitiv.

Expresia este o funcțiune nou creată. Dacă ar putea fi analizată legătura între *formă* și *expresie*, s'ar vedea, felul în care (intocmai cum penumbra este lentă trecere spre lumină) *forma* se organizează într-o funcțiune de trăire metafizică. Nu trebuie văzut în această afirmație o singură speculație, o piatră svârlită brutal în mijlocul unei liniști fizice.

S'ar putea zice că 'n procesul creației artistice fazele: *massă*, *volum*, *formă* și *expresie* sunt metamorfozele germenului metafizic al frumosului. El evoluează spre perfecțiunea artistică care, le conține pe toate și 'n *elementele aparente* și 'n *esență*.

Iar în acest proces putem găsi chiar o frumusețe literară, creșterea materiei spre ireala *expresie*. Și 'n acest sens ascendent poate fi văzut și-un determinism al materiei. Sucombarea ei în forma cea mai desăvârșită. Pentrucă, *expresia plastică* cu tot metafizicul ei, este supusă legilor consumării fizice; *sublimul formal* din care se naște *expresia* nu poate trăi decât atât cât *massa* suportă. Refuzul ei este prăbușirea *forme*i și încetarea *expresiei*. Iată prăbușirea lui Icar!

*

Expresia este modul de viață al materiei. Și pentrucă *expresia* nu se naște decât acolo unde intervine arta, se poate zice că materia neorganizată artistic nu are *expresie*. Deci, să nu credem că ceea ce *afirmă* materia neorganizată este *expresie*. Este doar o *evidență* lipsită de personalitatea expresivă a unui caracter artistic.

*

Căile de cercetare ale *aparenței* sunt cele pozitive, ale *esenței* sunt cele metafizice

*

Și acuma, când pornind dela bolovănosul colț de piatră al *massei* am ajuns la azurul metafizic al *expresiei*, încheiu „Introducere”, lăsând larg deschisă problema „*Metafizice*i *forme*i *plastice*”.

V. BENEȘ

FRATELE MARIUS

I.

Marin I. Marin încearcă o sugrumare a gândurilor care îl copleșesc nebănuit. Fratele Marius a murit... Faptul care se poate amâna, nu evita; s'a produs. Moartea aceasta, după aceea a lui Traian Copilu, devine tot mai nelămurit... I-au venit, în minte, chipul divers al Sandei, bonomia generalului Copilu, escapadele de altă dată. Din toate amintirile, loc bun păstrează în nebănuitul sufletului, imaginea Sandei, văduva lui Traian, nora generalului.

Și acum moartea lui Marius Belciu!...

Pe pledul întins pe iarbă, Lala se joacă cu păpușile ei, cu gândurile lui. Totuși, parcă nici n'ar fi pe aproape. Clar, glasul ei vine surprinzător:

— „Tăticule, de ce noaptea e întuneric?”

Străpunge cu licuricii ochilor licuricii stelelor. Și-a lăsat jucăriile în verde ierbii și încearcă — peste puterile ei — o lămurire a fenomenului. Avidă, vrea să cuprindă între genele unei înțelegeri minore, neaflatul de dincolo de vizibil. Întunericul se răsfrânge greu, obositor. Marin este la împas între plinul morții fratelui Marius și întrebarea copilei. Răspunde patern:

— „Pentru că întunericul mănâncă toată lumina zilei”.

— „Și se satură?”

— „Nu. Dacă ar mai lumina, tot ar mai mânca...”

— „Ce rău e întunericul!”

— „E rău...”

Licuricii ochilor compătimesc soarta luminei și urăsc, din instinct mai mult, forțele întunericului veșnic nesătul. Se înfig rășboinici în noapte și obosesc.

Ar putea să-i explice Lalei cât de simbolică este exclamația ei... Dar la ce bun? Orice frângere a imaginii binelui, este o decepție.

Lala zidește alte întrebări din răspunsuri care s'ar fi dorit lămuriri definitive:

— „De ce e rău, tăticule?”

— „Pentru că nu-l iubesc oamenii.”

— „Dar dacă l-ar iubi, ar fi bun?”

— „Poa...”

Dar nu. Nu va schimba o configurație de concepții care dacă ni se infiltrează de mici în suflet, va trebui să ne însoțească fidel de obsedant dealungul anilor. Întunericul pentru el — de acum și în mintea copilei — este moartea; moartea care l-a topit pe fratele Marius, care a ucis anii duși cu tot ceea ce a fost în ei viață. Și câtă viață a fost!... Dar nu cumva și el este un înfrânt sub aripa marului dușman!?... Pasivitatea care nu încăpea în înțelegerea fratelui Marius, nu este și ea un tentacul al morții?

*

Un înfrânt!... Va fi nevoit să lipsească de lângă lutul fratelui Marius... S'a resemnat, deși mintea îi este jar, deși nervii îi sunt sbucium.

Il înlanțuie căsnicia. Ocupațiile zilnice s'au transformat în ghiulele uriașe care l-au imobilizat iremediabil. Casa a devenit un argument peste care nici în momentul acesta vast nu poate trece. Copilul... da, Lala este, poate fi într'o oarecare măsură, singura justificare plauzabilă a unei fixități neînțeleasă, de nedorit. Dar câte contraargumente n'ar putea să stea în calea acestei „justificări”! Dacă ar exista înțelegere! Dacă oamenii — eu, tu, semenul nostru ar vedea și altfel decât numai ca ei!

Lala a uitat de întunec și lumină. Continuă să se joace cu păpușile. De gândurile lui s'o fi plictisit. De gândurile lui s'au plictisit toți. Chiar și Mary... L-a găsit deadreptul absurd, când i-a spus că *va trebui* (va trebui?) să plece grabnic la capul fără suflet al fratelui Marius. Nu i-a replicat. Nu a avut tăria. S'a resemnat să tacă gârbov și nenorocit...

„Cum ne îngenunchie rânduiala cea mare”!

Da, da. Ne îngenunchie. La, rânduiala cea mare. Fără îndreptar. Fără îndreptare. Fă-ră în-drep-ta-re.

Adevărul vorbelor spuse cândva de Marius, se arată azi întreg, gol, păros, aspru, ca pentru a face o punte între decorul acela strein de atunci (de ce și-l amintește tocmai acum, când aripa timpului încearcă o aparentă oprire?) și imposibilul argumentat de o lume fără pricepere, fără largheță.

*

Decorul strein de atunci...

Orcât s'ar fi voit aproape de ai săi, Marin I. Marin s'a simțit smuls de imaginea trecutului, asvârlit, fără sens precis, în satul acela pierdut în cenușiul râpos al malurilor Padului. Zilele se scurgeau la fel cu valurile domoale ale fluviului. La fel cu pașii monotoni ai milanezilor. Cu tălăzuitul uscat al holdelor. Cu brizele tăcerii și ale moleșelilor mediteraniene.

După ani de nevedere, trăiți fără vești între ei, cu țeluri și existențe diferite, întâmplarea le potrivea același drum în timp, pe pământ strein: Marin avea interese de serviciu la hiproscala de lângă Stresa, Marius hoinărea, în zile de concediu, dealungul și dealatul peisagiilor sprijinite spre nord de estompajul gris-bleu al Alpilor.

S'au îmbrățișat emoționați. S'au cercetat curioși. Au răs. S'au găsit îmbătrâniți.

— „Te-ai însurat?”

— „Nu. Dar tu?”

— „Nici eu”.

Au răs iar. Și-au făcut cu ochiul tinerește, strengărește...

Printre streini un conațional face cât o masă bună, cât un somn strașnic, cât o femeie frumoasă, cât o liniște desăvârșită. Dar un prieten? Dar un frate? Mizeriile studenției — pe care Marin și le amintea cu un zâmbet senin, Marius cu scrâșnet care-l indica

---

același neîndurător în fața vieții — îi legau acum cu un înțeles mult mai adânc: înțelesul unei experiențe zilnică pe marginea lungilor lor dispute teoretice de altădată.

Seara, când Marin I. Marin scăpa de munca în hidrosală, era fericit că alături de Marius — fratele Marius — poate să vorbească în graiul patriei, să gândească la fel ca pe Calea Victoriei, ca la Turnu-Roșu.

A înviat vechea-le frăție...

În preajma unor sărbători consecutive, sau când obținea o permisiune de câteva zile, trenul de Milano îi avânta în weekend pe peronul acela uriaș, cu splendide colonade, cu semafoare enorme, cu furnicar omenesc veșnic, cu o perspectivă de neuitat asupra orașului: ce semeț și străvechiu se înălța deasupra frunților lor însetate de hoinăreală și noutate!

Vizitau muzee, monumente, ruine, grădini. Mâncau portocale și roșcove. Beau vermut și se extaziau în fața ruinelor, a marmurelor și a tablourilor celebre. Se mișcau, vedeau, trăiau intens.

Aproape totdeauna își încheiau colinda la consulat, pentru a revedea chipuri de compatrioți. Câteodată pentru numeroasele lor nevoi oficiale. Poate numai pentru că acolo era consulatul „român”.

Dacă se gândește bine și acum, ca și în zilele în care pescăruși fâlăiau în ochii înțelegători ai lui Marius, Marin I. Marin găsește că gestul fratelui său de atunci, dela consulat nu, a fost de înfrângere. Nici de autoumilitare. Le dăduse în lături bărbătește. Nu înjosit. Apreciase că pe Mary nu o va putea înțelege niciodată: își comprimase sentimentele și făcuse loc celui care se arătase a fi biruitor. Luptase. Căzuse.

— „... Prea sunt dintr'o bucată...”

— „Dar ai sufletul șlefuit ca un diamant”.

„... Paisprezece carate”, a completat și a râs copilărește.

Discuția venise spontană, într'o excursie, cu lacuri albastru-marine, cu creste de munți colilii veșnic, cu sincerități albe, cu albe confidențe. Era după logodna fratelui Marin cu Mary. Marius era sincer fericit. Nu-și invidia fratele, cu toate că atunci când au cunoscut pe studenta aceasta româncă, brunetă și înăspriță de un mediu strein, se mărturisise înalt adorator al ei. Zilele scurse în trei au dovedit ca drepte sinceritățile lui. O linie de conduită cinstită, impecabilă, fățișe, frățească.

Apoi, logica vremii: reîntoarcerea în țară, căsătoria, venirea Lalei.

*

— „Ce mai nou în materie matrimonială?”

Întrebarea aproape cercetătoare era născută de prietenia domestică a soției lui Marin. Mary nu crede în ideile preconcepute. Nici nu are asemenea idei. Nu încearcă să arunce cuvânt pieziș. A rămas bună prietenă cu Marius din clipa în care acesta s'a apreciat — însfârșit — ca nemeritos pentru mai mult. Prietenia pentru acest urs totdeauna antipodic, este aceeași cu a soțului ei. Marin, pierdut în scaunul-leagăn, ciulește urechile cu un simulacru de cu-

rizitate. Pare împăcat cu viața casnică, mulțumit de coloritul florilor din răzoare, biruit de variația perpetuă a cerului pe care-l răscolește zilnic și profesional.

— „Ce este aceea *matrimoniale* ?”

Lala a prins cuvântul din sbor și se vrea lămurită.

Marius este fericit atunci când — între două sentimente — se poate antrena în discuții minore cu Lala. De data asta însă nu află răspuns bun :

— „Explică-te acum Doamnă . . .”

Pare stângaci : de întrebarea mamei, de cerințele copilei.

Mary zămbește fad. Marin încearcă să evite lămurirea :

— „Este prea mult pentru căpușorul tău, Lala”.

Argumentul este nefolositor :

— „Ieri mi-ai spus că am cap de bulgar”.

— „!!!”

— „. . . Și că bulgarii au capul mare . . .”

Mary râde de i se vede măseaua minții. Belciu s'a posomorit totuș definitiv. Marin schimbă abil vorba :

— „Pe cine iubești tu mai mult Lala ?”

— „Pe mama”.

Ochii copilei se miră senini : ce întrebare inutilă !

— „Bine, bine . . . dar cu cine vrei să te măriți ?”

— „Cu Mielu, bine știi doară . . .”

Marius intervine. Se forțează să fie vesel.

— „Cu un copil așa de mic cum e Mielu ?”

— „M'da . . .”

— „Și te gândești mult la Mielu ?”

Chipul Lalei se răsfrânge în pupilele umede și triste ale lui Marius.

— „Nu. Mai mult la tine. Tu ai pe Lala în ochi”.

Din oglinda ochilor lui Marius, fetița se cercetează cu curiozitate nesatisfăcută.

— „Mamă, Lala râde 'n ochii lui Marius. Vezi !”

Au înțeles toți ce vrea copila. Toți laolaltă însă, nu o pot lămuri.

— „De ce râde Lala în ochii lui Marius ?”

— „Pentru că ochii mei sunt triști”.

Lala știe acum că chipul ei râde totdeauna în ochii triști. Mary însă a răs matern : ca totdeauna.

Marin prinde de undeva, din vârful dealurilor prinse pe zare, un mit. Un gol . . . o lungă nevoie . . .

Mary este obsorbită de operația curățirii unui măr pe care-l va mânca cu poftă.

Marius bate nisipul cu un picior și împunge pământul cu ochi de sticlă : Mary de-acî să fie într'adevăr Mary de odinioară ?

Nimeni nu zice nimic.

*

Camera aceea de mansardă încinsă ca un cuptor vara, frigifer iarna, i-a legat frați. Miloși cu lemnele care se împuținau grozav de iute și care costau enorm pentru punga lor costelivă, în nopțile de ger bucureștean se înveleau cu aceleași pături soioase

și rurale, cu aceleași paltoane decolorate, roase și cumpărate pe grâu de acasă. Gândind divers și bogat, încingeau în asemenea împrejurări — ca să se încălzească — discuții interminabile despre aspectele interioare ale vieții, apanajul lui Marin; despre lupta exteriorizată, tema dragă lui Marius Belciu. Fiecare își pleda înversunat părerile în luptă cu mizeria lesne uitată de studenți săraci și luminoși la gând.

— „A fi forte... Este suprema inteligență. Argumentul cu care pătrunzi orunde. Sări peste orice oastacol. Treci prin toate marile și micile greutăți presărate în drumul spre ținta avută de fiecare dintre noi. Cine nu știe sau nu poate să lupte, este un cadavru cu suflet. Asta, când însuși sufletul nu a intrat în putrefacție“.

„Știință, putere... Când marele zeu care ne cărmuește este fatalitatea, rostogolirea acestei fatalități, gândia Marin I. Marin ascultând senin dar sceptic perorația fratelui Marius.

— „Nu din oameni învinși, ratați, pasivi, se zidește o societate...“
Nu, desigur. Dar...

— „Aceștia sunt cei destinați stânței torpeene, cei ce neapărat trebuesc înlăturați ca epave, ca inutilizabili...“

Vorbea convins. Înălța un monument colțuros dușmăniei în fața durerii, a lacrimilor. Totdeauna fratele Marius sta alături de marea și întreaga înțelegere, de inima pură, de nopțile lui Dumnezeu cu senin mult și cu multe stele în suflet.

— „Torța Marea ta inteligență!“
Marin seonda ironic rezumatul concepțiilor lui Belciu:

— „Da, totdeauna da“.

Ripostele erau aprige, neclintite:

— „Zi-le cu un cuvânt brutalitate“.

— „Poți să le numești cum vrei. Nu cuvântul este precumpănitor, ci fapta“.

— „Cuvântul destinde elanuri“.

— „Fapta glorifică viața“.

— „Fără cuvânt fapta este marionetă“.

— „Singură ea este stăpânitoare“.

Fratele Marius purta în sânge adevărul spuselor lui. Fapta se realizează prin forță, zicea el. Atunci Marin auzea vorbind, prin glasul fratelui său, șiruri de străbuni porniți din grote neaderente, respingătoare, rămași sufletește în stare primară, duri, bolovănoși, cu viul ochilor ațintit spre lupte, spre cerbie, spre înfrângeri sau victorii. Totdeauna spre lupte. El nu înțelegea că, alături de noi cei semeți, cei victorioși, putem — trebuie cel puțin pentru aspectul etic al vieții — să tolerăm pe înfrânții ei. O mână de ajutor, un cuvânt de îmbărbătare, un gest elanic, o privire de încredere, sunt noțiuni pe care fratele Marin le îmbrățișa cu tărie, legând de ele bucurii și dureri.

— „Treci alături de lașitate fecând asemenea nesocotinți...“

— „Dacă este nevoie, e bine să fii chiar și laș...“

— „Laș pentru semeni, pentru alții...“

— „Chiar pentru alții...“

— „Dar tu nu vezi că semenii tăi — scumpii tăi semenii! — sunt fiare, sunt orice afară de oameni? Nu vezi că noi crăpăm de foame, în vreme ce alții mor asfixiați de bun trai? Privește lumea aceasta care sub noi, își întinde lăfăiala unui lux prostesc. Care-i este morala? Care Dumnezeu? Egoismul. Lupta. Ucide, distruge, fură, dă foc... ăsta este crezul lor. Al semenilor tăi, aproapei tău...”

Marius își cerceta fratele cu cerbicie. Se aprindea. Se infuria. Aducea argumente peste argumente care loveau în Marin ca într-o pânză întinsă la refuz dar rezistentă.

Nimeni nu crede decât în sine. Virtutea cea mare este aceea de a-ți face loc cu coatele, doborând, strivind, chiuind victorios. Să treci pe lângă punga cu bani răsărită în cale și să n'o ridici... Sau — și mai de neînțeles — s'o ridici, să cauți cu tenacitate pe păgubaș și să i-o înapoiezi. Fapta este bună, pilduitoare; frizează imbecilitatea de pilduitoare ce e. Poate fi exemplificată cu succes de moralisti și farisei. Dar câți moralisti ar face altfel? Moralistii nu sunt imbecili; sunt escroci. Imbecilii suntem noi care-i tolerăm, care ne facem că-i înțelegem.

— „Și asta poate fi o morală...”

— „Și asta este un fel de a lupta...”

— „Dar marea taină a revelației? Frica? Necunoscutul? Sufletul? Dar întreaga noastră copilărie trecută între miros de gutui, pozele mamei și pildele creștinești ale bunicii...”

— „Povești!... Realitatea este cea pe care eu ți-o zugrăvesc”.

— „Realitatea este minciună”.

— „A ta ipocrizie”.

La lumina afumată a lămpii, ochii li s'au încrucișat neiertători, strivind sufletele. Erau porniți împotriva unor idei pe care le doriau ucise în inima de frate a celuiilalt.

Marius strângea încă pumnii sub pătură, atunci când Marin, totdeauna mai calm, a încercat gest bun sub imboldul unui val de caldă frățietate. Zâmbia senin, atât de senin și fericit, încât pumnii strânși sub pătură s'au descleștat, nervii s'au destins, trăsăturile feței s'au îmblânzit.

— „De ce ne vorbim astfel?”, a întrebat Marin.

— „Pentru că nu meriți o discuție mai luminoasă”.

Fratele Marius se înverșuna să fie absurd de aprig.

Toată mizeria unor replici grele s'a topit în sufletul lui Marin. Afla în tovarășul de frig și visuri, un rătăcit, un înrăit de mediul și condițiunile în care era nevoit să-și hrănească sufletul, să-și desfășoare elanurile.

Își îndreptase gândurile. Acum și le justifica. Ideile erau flori ucise în glastre prea strâmte. Se simția sfârșit totuși, căzut în gol de pe o scară prea înaltă, amețitor de înaltă. A privit în jur, rostogolindu-și ochii în semiobscuritatea camerei, în căutarea unui sprijin, unui suport, deși știa bine că estetica și frigul trist al mansardei nu-i putea oferi așa ceva. De undeva de jos, răsărea pe ferestrele înflorite bogat și fantastic cu ghiață, o lumină lungă și subțiată, ca să moară aci, alături de ei, în aerul rarefiat al mizeriei, mai aproape

de Dumnezeu, cât mai departe de clocotul omenesc din stradă. S'a sculat greu din pat. Nu-i era frig, dar din instinct și-a tras paltonul pe umerii curbați înainte. S'a oprit în dreptul ferestrii. Pe masă mură lumina afumată a lămpii, lângă resturile unei cine de studenți săraci. Alături de cămile cu apă neatinsă și înghețată, coji de mezeluri și firimituri de pâine, erau sfărâmurile unui colier rău păstrat. S'a oprit în dreptul ferestrii. Odată cu lumina subțiată până la nimicire în zarea cerului sticlos, ajungeau aci, sus, sunete de saxofoane și viori. Barul de peste drum clocotea.

„Lumea petrece“, gândi cu amărăciune.

Se auziau și clopotele umede și stereotipe ale ultimelor tramvaie. Erau și claxoane, și ropot ritmic de cai. Toate se pierdeau undeva în întunericul orașului. Dealungul străzii șiruri de becuri se uniau undeva într'o linie ștearsă, într'un punct ucis ca și gândul irosit în discuții antipodice, ca și frăția lor.

Era izolat. Gol de suflet, manechin pustiit de nedumeriri în avalanșe furtunoase. O povară de neînchipuit îl presa nimicitor.

De ce tăcerea i-a smuls două lacrimi mari, prelinse calde pe ofileala obrazilor? Da. Este bine așa... povara se ușurează... Și alte lacrimi... și alte fericite păsuiri.

— „Plângi...“

Fratele Marius a venit imaterial, cu sufletul fulg. L-a cercetat. Și-a frânt mâinile și crezul:

— Așa sunt eu, dintr'o bucată. Tu știi prea bine. Dar uite...“

Vorbia încet. Creștea în el o floare nouă. În pământ pe care-l credea sterp, însă mânșase iertarea. Cerea iertare:

— „... uite, îți promit să fiu mai cântărit în vorbe... Dar noi suntem frați, legați de...“

Ce frumos vorbea fratele Marius! În cuvinte smulse din inimă, fără încleștări de pumni, fără șfichii în priviri, Marin I. Marin a aflat marele adevăr:

— „Și tu ai un suflet...“

— „Da, dar înțelenit...“

Cât au stat așa, în frigul camerii lor, prinși de visuri învălnășite, de gânduri fără grai?

Sub ei orașul murise de mult.

Rând pe rând, lumini s'au stins, trupuri obosite au căzut debunăseamă sub povara sfântă a somnului. Tăcerea plutia pe aripi mari, albe ca gerul, ca florile reliefate pe fereastra lor. Doar din barul de jos, continuau să se întindă spre țările întunericului, sunete aspre de saxofon, — dulci de vioară, Și se pulverizau și raze de lumină lascivă care — și ea — muria aci, în fața ferestrii.

— „Nu te culci?“

Târziu de tot, fratele Marius l-a întrebat atent și mare.

— „Ba da“.

Spre răsărit turle de biserici și caturi de case-blok, se profilau în razele aurorii. Mirosind a odihnă și liniște, capitala se trezia greoiu.

II.

Lala a adormit pe pledul întins în verdele ierbi. Și-a tras gri-

---

Julie pardesiul pe ea; mai mult pe păpuși. Marin a luat-o ușor în brațe. În casă, liniște. Desigur Mary doarme. A trecut în camera fetiței. A așezat-o pe pat. A învăluit-o atent cu privirea și plapuma. A trecut în biou.

Marin I. Marin *fratele*, se luptă neobosit cu omonimul din el: *omul casnic*. Din dormitor respirația regulată a Mary-ei îl ține fix aci între pereții aceștia cari se vor prăbuși imediat pe el: îi vor strivi stârvul laș. Pe biou, telegrama aducătoare de tristeți și trăire în trecut, uhue parcă în spasmuri venite imbold din altă lume, poate mai dreaptă, poate mai înțelegătoare. Uhue sec, trivial de sec, cu litere de oțel pe tabla creerului de multă vreme în sterp repaos.

Fratele Marius a murit...

Mary găsește că este grea o deplasare în streinătate. Mary!... tocmai ea. Și ca Mary — mai mult chiar — alți semenii află inutilități în asemenea drum: un mort...

„... că semenii tăi sunt fiare, sunt orice, afară de oameni?...” Avea dreptate fratele Marius. Oamenii se împotrivesc șipetelor înăbușite în noi vreme îndelungată și isbucnite ca un prea-plin de nestăpânit.

Nu, cu ei nu se va putea înțelege.

Și-a cercetat actele. Iși ia bani suficienți, pardesiul, umbrela...

Pornește sigur spre gară. Și fericit.

Aerul de sub marea cupolă a cerului nu-l mai înăbușă. Creerul acum îi este limpede. Clucid chiar.

Peste o vreme fratele Marin va sbura, în tren, spre lutul fratelui Marius.

Desigur de data aceasta a fost un om care a știut să lupte.

Fratele Marius va fi fiind fericit.

Turnu Roșu, August 1935

N. LADMISS-ANDREESCU

F A N T E Z I E

Au nins petale blonde din castani ...
Pe cărării s'au pripășit necunoscuți ciobani,
Miorițele bălane cutreerău pe punți
În clipocirea albă de rouă de pe munți.

Și gândul meu odată cu dânsele s'a dus
Depart, prea depart, spre munte, spre apus,
Să întâlnească iară cu turmele ciobani
Acolo sus pe piscuri, pe vârș, pe Caraiman.

Pe funigii de sară tremurători cum struna,
Pe zid de stâncă unde cu 'n deget bate luna,
Când 'or cânta scripcării pe coarde ca secara
Să se 'nfrățească 'n noapte cu oile și țara.

Pe piscul ce se ține cu luna mână 'n mână
Să poarte înfrățirea lăute-o săptămână,
Să gângurească limped din frunze de platan
Odrasle fără număr din brazdele lui Pan.

Să 'nvețe să 'mpletească în clar de vremi mișuri,
Să buciume în vânturi din tulnic de răsuri,
Să simtă cu ciobanii în strunga din frunzar
Cum farmecă 'noptarea potirul cu Cotnar.

BCU Cluj / Central University Library Cluj-RADU STANCA

L I N I Ș T I

Arhaice imagini au murit
Subt templul greu al liniștii 'ncruntate
Și volbura vieții nu mai bate
În apele cu valul cumișit.

Azi florile luminei nu mai prad
Și nici nu 'ncerc izvoarele divine,
Căci am schimbat cununa de glicine
Cu ascușitul pieilor de brad.

... Mirajul-timp crescuse sânge 'n zări
Subt focurile-aprinse fără tâlc,
Când îngeri plini de negrele chemări
Jonglau cu rana stelei din adânc.

Incet, furiș, zarea s'a subțiat
Spărgând vâlul erotic de amurg,
Iar sufletul din spini desplătoșat
A tresărit puternic ca un murg.

FLORICA CIURA

E L E G I E

Plânsul zilei se tânguie cum un colier de mărgean
Stele cenușii de nouri pe orbitele zorilor,
Meridianul îl indică itinerariul sonor al cocorilor
Cu mioarele a rătăcit până 'n orașul rectiliniar zeul Pan.

Dimineața și-a ascuns bucuria în corole:
Bate alizeul uritului provincial și bolnav,
În stropi orașul se oglindește concav,
Curând va fi prisos în alveole.

Ciuta orelor s'a rătăcit în dumbravă
Pe scutul inimii viața bate încet
În sângele feciorelor s'a topit un stilet
Și 'n suflet s'a lăsat draperie jilavă.

Brazdă nouă, în grădini, doare pământul cum rană,
Watmanul mână încet tranwaiul spre gară.
Ziua se tânguie după bucuria solară
Peste tot decor cenușiu de savană.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

P L O A I E

Cavalcadă pe umerii nourilor bruni,
Plâns alb risipesc în dăruire cireșii
Pentru setea pământului tânăr s'au rugat aleșii
Nicăieri cromatică fraise de betuni.

Spasm răsucit și luminos colorat
În despicătură de munți umblători,
Duhul orașului se plimbă pe străzi în botfori
Sângele serii în clorofilă diluat.

Svon de buzdugan de pe târâmul cu smei —
pentru copii cu luntri ancorate în basm,
Cruce pentru lumna fiecărui spasm,
În uluci melodie măruntă ca de cercei...

THEODOR CONSTANTIN

„TRAGEDIA OMULUI“ ÎN TRADUCEREA LUI OCTAVIAN GOGA

„Tragedia Omului“ transpusă în românește de către Octavian Goga, după o muncă migăloasă și c'o rară conștiințiozitate, constituie evenimentul literar pe care l-au mai avut în apariție numai „Eneida“, „Divina Comedia“, „Iliada“ și „Odiseia“, în cele mai de-săvârșite realizări ale lor. Fondul acestui poem, creat de un norocos scriitor maghiar, înainte cu aproape un secol, s'a bucurat de-o amplă difuzare în publicistica românească. În concluzie, cu toate incontestabilele apropieri și influențe faustiene, e declarată operă genială, originală și interesantă prin felul materialului istoric utilizat, prin numeroasele imagini de mari perspective țâsnite din întâlnirea Materiei cu Spiritul, prin judicioasa analiză și interpretare a progresului parcurs de omenire, cum și prin viziunile, care n'au mers alături de știință, smulse din vârtejul și taina secolilor viitori...

Ilustrul interpret român îi scrie o prefață de-o incomparabilă frumusețe. Fugim câteva pasagii, robiți de strălucirea de cristal a cuvintelor:

„Veacul al nouăsprezecelea e veacul marilor întrebări.

Revoluția franceză, cea mai violentă s'guduire seismică a continentului, s'a deslănțuit ca un adevărat cataclism, primenind până în temelii toate rosturile omenirii. Au căzut imperii, s'au prăbușit concepții de stat, s'au prăvălit de-a-valma într'o uruitură surdă: tronuri, teorii filozofice, așezări sociale, idealuri de artă. O groaznică hecatombă a cerut molohul innoirii care stăruie în umbra sufletului omenesc. Pe deasupra ruinelor rămase în urmă au năvălit întrebările ca un taifun fără milă. Omul smuls din pacea formulelor de odinioară a căzut pradă aceluși vârtej amețitor. Ca săgeți otrăvite s'au infipt în conștiința lui din toate părțile îndoieli fără număr. Literatura, firește s'a resimțit la tot pasul de acest cutremur de atelier. De printre grămezile de altare dărâmate în ea, și-au găsit ecoul strigătele cari porneau de departe:

— Cine suntem noi? De unde venim? Unde mergem? Ce e viața și moartea? Ce e bărbatul și ce e femeia? Ce e dragostea și ura? Atâtea și atâtea nedumeriri chinuite băteau la fereastra cu frigurile lor creatoare. Aceasta efervescentă n'a fost un fenomen local, ci s'a repercutat pretutindeni, mai curând sau mai târziu, în toate colțurile Europei.

În gândirea românească creierul care a primit toate fulgerile acestui vifor e Eminescu, la Unguri e Madách.

Tragedia omului e singura operă de înaltă valoare literară a lui Madách. Tot ce-a scris înainte n'a fost decât o preparație pentru

---

marele cântec ce se urzea în umbră și nu interesează decât în măsura în care poate contribui la înțelegerea lui“...

Elogiu emoționant și total. Fraze simple, necăutate, grele totuși de frumusețe, pentru care nu poți găsi decât aprecieri la superlativ. Iși dau aici întâlnire, o caldă și dăruitoare stimă, o colegială admirație, o profundă înțelegere a operei și a creatorului ei.

În critica maghiară opiniile au fost împărțite în tabere adeseori diametral opuse asupra valorii acestei opere. I s'a replicat cu vehemență pesimismul și caracterul antireligios. I s'a spus în ironie „Comedia Dracului“. În special, i s'a reproșat stilul extrem de greoiu în care era scrisă (se știe că pentru a fi accesibilă, poetul Ioan Arany a trebuit să o supună unei revizuri radicale) și marea asemănare, în unele privinți, cu Faustul lui Goethe.

Romancierul Herczeg Ferenc, recent luând apărarea poetului (Uj Idök, XLI. Nr. 17, 1935) împletește o nouă aureolă în jurul monumentalei opere. Iată ce spune, în rezumat, acest literat maghiar:

„Madách în excelențele sale meditații asupra istoriei, a descoperit linia frântă a progresului omenirii, a aflat acea lege teleologică după care o epocă strălucită prin exagerările sale pregătește triumful direcției contrare...”

În „Tragedia Omului“, din cauza neîncrederii poetului în propriile-i forțe, s'au strecurat în adevăr câteva frapante asemănări cu drama faustiană: (Conversația lui Lucifer cu Camerista Elena, Kepler și Discipolul, Adam și Eva la bălciul din Londra...)

Opera lui Madách e un templu-ciclop, cu fundamentul înfipt adânc în pământ și cu acoperișul în stele, Faustul lui Goethe e o uimitoare galerie de colonne marmoreene.

Ambele opere pleacă din problema că între Creator și Spiritul Negației intervine o oarecare măsurare de puteri. Și ce scot poezii din matchul forțelor cosmice? Faust ajutat de Mefistofel seduce o fecioară din popor. Madách în cadrul unui somn, prezintă problema uluitoare și complexă a existenței umane. Opera lui Goethe că și a lui Madách nu e tragedia omului, ci tragedia Marelui Om.

Dar Faust e numai un Übermensch, pe când Adam e Omenirea Întreagă.

Margareta e o dulce simțire întrupată. Helena din Faust II. e un simbol, o fantomă. Eva lui Madách e fericirea și blestemul bărbatului, e eterna feminitate.

Dacă s'ar ivi în lume Satan, neîndoielnic ar apare în chipul lui Mefistofel. Lucifer al lui Madách nu e produsul iadului, ci copilul rațiunii reci. În vreme ce Mefistofel e spiritul tăgădei, forță distrugătoare, inamicul vieții, Lucifer nu e nici bun, nici rău, ci apăsător de cuminte. El nu tinde împotriva vieții, ci împotriva simțirii, a idealului și a iluziilor. „Tragedia Omului“ se încheie cu stihul: „Omule, luptă-te și crede! Faust: „Das Ewig Weibliche zieht uns hinan!“... Care dintre acești doi poeți a rezolvit mai just problema pusă?”

Dacă despre creația lui E. Madach, în lumina judecăților literare, fruct al unor elaborări îndelungate, se poate vorbi numai ad-

mirativ și elogios, cum se prezintă transpunerea ei în românește? Cum s'a achitat ilustrul poet român de sarcina ce singur și-a impus? E fața care ne interesează. E latura prin care capodopera unui scriitor, transpusă în o altă limba, iese scăzută sau renăscută în o nouă formă de viață artistică. Problemă, între cele mai delicate.

Trebue s'o mărturisim din capul locului că poetul maghiar și-a găsit în O. Goga un desăvârșit, poate, un unic interpret congenial. Niciodată o operă literară n'a primit o mai strălucită haină românească decât „Tagedia Omului” în traducerea lui O. Goga. Opera aceasta a renăscut în românește cu adevărat pentru o vie și îndelungă viață și nu știu când spiritualitatea maghiară va fi în situația să ne dea o revanșă.

Cu textele paralele în față, copleșit de frumusețea limbajului în care poetul român a îmbrăcat această operă, recitesc câteva frânturi din comentariile unor distinși publiciști maghiari. Iată, de-o pildă, cel al d-lui conte Nic. Bánffy, cunoscut scriitor maghiar ardelean, de mare prestigiu:

„Din traducere apare limpede că poetul a făcut-o din toată inima. Aflu că o relua mereu, o revizua, îndrepta imaginile lucrate odată și de sigur își destina acestei munci clipele cele mai inspirate. Numai așa-i cu puțință că surprinde astăzi cu o creație atât de desăvârșită. Traducerea e străbătută de o migăloasă preocupare pentru artă. Și e de mirat cum un poet cu o personalitate atât de aleasă cât de credincios a rămas metrelui, imaginilor și cuvintelor din original, cu câtă dragoste își subordonează geniul spiritului lui Madách. Cu o gigantică disciplină niciodată nu-și permite o răpire a propriei fantezii peste textul poetului strigovian. Și în această mare înfrânare de sine ne face mărturie despre o puternică personalitate rămânând poet cu trup cu suflet în aceeași vreme. Nimeni niciodată nu a pătruns mai fidel pe Madách și nimeni nu l-a tradus mai perfect. Am confruntat cu originalul câteva părți favorite. Am rămas intradevăr vrăjit. Cuvintele lui Madách ne grăesc, la el într'o limbă puțin greoaie, în limba lui Goga pline de poezie...” (Nic. Bánffy — Erdélyi Helikon, An. VIII. No. 1, Ian. 1935).

Un alt bun cunoscător al limbii române, d-l Francisc I. Szemlér, în paginile aceluiași periodic din No. 3—1935, după o frumoasă analiză și prezentare a traducerii, exclamă: „Traducător fericit și demn de invidiat, e singura observație ce i se poate face, măsurată cu cel mai de precizie cântar”.

Nimic exagerat, nimic gratuit în elogiile ce i se aduc traducătorului. Consultați următoarele texte, unul transpus de noi, liber, din original, al doilea, același, în traducerea lui Goga:

Versiune liberă

CORUL INGERILOR

Ce superb glob de flăcări vine
Increzut în lumina sa
Și chiar el e slujitor fără să știe
Unui modest grup de stele —
Licărește acest mănunchiu de stele,

Ai crede că-i o slăbuță lampă
Și totuși ea e marea lume nemăsurată
Pentru milioane de făpturi.
Două globuri s'au luat la luptă
Să cadă unul peste altul, să se depărteze,
Și această luptă e admirabilă frână
Cu care cârmuește mai departe în menirea sa...
etc.

Text Goga :

CORUL INGERILOR

Minunat glob de văpaie
S'a ivit plin de mărire
Și 'ntr'un cerc sfios de stele
El slujește fără știre.
Tremurând ca un opaiț
De departe-o stea lucește,
Pe când lumea-i fără margini,
Mii de inimi ocrotește.
Două globuri pleacă 'n luptă
Răsărind din depărtări,
Goana lor orânduiește
Ale lumilor cărări...

În frumusețea acestor versuri cu care începe poema să se rețină că a fost păstrat cu grijă întreg conținutul textului original, turnat într'un nou material poetic, din care nu numai că autorul tradus nu iese scăzut, ci câștigă enorm în adâncime, în strălucire și perspective. Frumusețea rece și astrală din aceste versuri au împrumutat ceva din „Luceafărul” lui Eminescu, prin ceea ce tălmăcitorul român a ales cu un rar gust, forma de versificație cea mai potrivită pentru un conținut ce-i era dat.

Acest procedeu îl schimbă în partea finală a poemei. Ascultați următoarele versuri :

Text liber :

CORUL INGERILOR

Între virtute și păcat liber
Să poți alege, ce lucru minunat
Și să știi că deasupra noastră
Ne stă scut mila lui Dumnezeu
Lucrează deci cu curaj, nu-ți pese
Dacă mulțimea e nerecunoscătoare
Cine înfăptuește lucruri mari
N'aibă de scop prețuirea lui proprie
A lucra astfel e rușinos
Conștiința acestei rușini
Pe cel slab îl leagă de pământ
Pe cel vrednic îl răpește în sus

Dar in strălucirea drumului tău
Să nu te orbească inchipuirea
Că ceea ce faci tu făptuești
Pentru mărirea lui Dumnezeu
Și că el ar avea nevoie de tine
La înfăptuirea acestui lucru
Dimpotrivă tu primești strălucire dela el
Îngăduindu-ți să faci aceasta în locu-i...

Text Goga:

Între crimă și virtute
Slobod vei putea alege,
Căci desupra este Domnul
Mila lui e scut și lege
Îndrăznește, deci, nu-ți pese
Când mulțimea e ingrătă
Prețuirea luptei tale
E de fapta 'n sine dată
Orice târg e o rușine
Care sufletu-ți despică
Pe cel slab l-așterne 'n țărână
Pe cel vrednic îl ridică
Dar în slava înălțării
Nu fi orb de 'nchipuirea
Că prin rostul faptei tale
Tu-i dai Domnului mărirea
Nici să crezi că fără tine
Voia Lui unealtă n'are
Bucură-te când te lasă
Să 'mplinești sfânta chemare

Pe lângă păstrarea fidelă a fondului, observati minunatul ritm de colindă românească dat de Goga acestor versuri. E forma adecvată fondului, pe care un poet de calitate inferioară cu greu ar fi putut-o ghici.

Dar versul liber mânuit de traducător în tot restul poemei, nu-i de calitate mai puțin demnă de admirație.

Să consultăm, ca probă, un singur citat:

Versiune liberă:

TABLOUL AL IV-lea, ÎN EGIPT:

EVA

O, faraon, poate, te-am molestat
Cu vorbăria-mi nepricepută și fără rost?
Înzădar, dacă nu pot fi mai cuminte.

ADAM

Nici nu râvni să fii, iubita mea.
Minte am eu destulă
Nu mă aplec eu pe sânul tă să-i dai putere și glorie
Nici știință, toate acestea le pot găsi eu

Foarte bine în cărțile mele. Tu vorbește mereu
Vorbește, vorbește să-ți aud glasul
Vibrația lui să mi se prelingă peste ochi
Orice spui, indiferent. O, cine întreabă
Ce cântă mica pasere, dar îi ascultăm glasul
Cu dulce bănuială.

Tu fii o floare numai, o scumpă
Și nefolositoare nestemată, dar frumoasă și 'n asta-i este
[tot meritul...]

Text Goga:

EVA

A, faraon, cu grai nepriceput
Poate-am greșit, ori ți-am mărit urâtul!
E înzadar, nu sunt mai înțeleaptă.

ADAM

Nici nu dori, frumoasa mea, să fii.
Căci minte am, în adevăr, destulă!
La sânul tău eu nu putere caut
Mărire și știință mai puțin!
Le 'nvăț din slova cărților aceste!
Vorbește tu, duios mlădie-ți glasul,
În inimă să-i simt cutremurarea,
Zi orice vrei... Vai, doamne, cine 'ntreabă
Ce cântă 'n codru pasărea și totuși
În cîripit e-o presimțire dulce.
Tu floare fii, o nestemată scumpă
Frumoasă, dragă, fără de folos...

Aceeași aleasă transpunere a poemei madachiene se poate verifica dealungul întregii versiuni. Poetul român, nu a redat cât mai fidel numai textul original al operei ce și-a propus să ne-o dea în românește, dar cu geniul său el a creat-o din nou în cea strălucită limbă românească literară, despre care, deocamdată, nu ne putem da seama dacă nu prezintă o etapă nouă în evoluția ei.

Și încă un moment de meditație: lucrarea aceasta nu-i o muncă de pripeală și nerăbdare. Poetul a lucrat la această traducere timp de un sfert de veac, dând un frumos exemplu de conștientozitate artistică și, în același timp, un grăitor avertisment pentru tânăra generație literară atât de grăbită a zilelor noastre!

TEODOR MURĂȘANU

L A P A R I S

(Continuare)

Figurile lor mulțumite, corecte, contrastau cu cele văzute la „Trocadero”. Britanicii aceștia aveau demnitate în ținută; pentru ei nu exista mizerie și suferință. Americanii în schimb se dedeau la tot felul de extravagante.

Jacques întâlnește cunoștințe. Se așază la masa lordului Bakefield, a cărui soție fusese colegă de pension cu Henrietta. Ea îl întreabă pe Jacques:

— De ce n'ai venit cu soția?

— Nu știam că am să nimeresc aici. De când vă aflați la Paris?

— Numai de ieri. Aveam intenția să venim să vă luăm cu noi. Sper că mâine vă găsim acasă.

— Va fi o mare bucurie pentru Henrietta. Poate vă însoțește la Londra pe vreo câteva săptămâni. Tare mi-ar plăcea să-i scoateți gârgăunii din cap.

Obrajii rozi ai Ladyei Bakefield se colorară ușor:

— Cum, încă nimic?

— No. She is a famous woman.

— Winnie a mea împlinește doi ani. Am să duc pe Henrietta cu mine și să i-o arăt. Puterea exemplului e totdeauna mai eficace.

Lordul Bakefield ascultă această conversație tăcut și grav. Din când în când privirea i se opri cu interes asupra Odetei, care vorbea cu Pericle.

Către dimineață toată societatea plecă acasă în plin chef.

V.

D-na Buchard bătu în ușă și-și vârî capul înăuntru. Mircea, culcat pe otomană, răsfoia o carte și privea în tavan.

— Vous êtes appelle au téléphone.

— Merci, răspunse Mircea însuflețindu-se și din două sărituri fu în hall unde era instalat telefonul.

— Hallo, d. Corbu?

— Da.

— Ești singur?

— Da. Pericle e în oraș.

— Vino în Rue de la Paix dacă ai timp. Mă găsești în magazinul „Elite”.

Trânti receptorul și alergă în cameră să se îmbrace. Când fu gata, spuse d-nei Buchard să nu-l aștepte la cină. Un taxi îl duse până la „Elite”, unde văzu mașina elegantă a Henriettei. Așteaptă câteva minute pentru a-și reveni din emoția care-l stăpânea; privi în galantar la articolele de modă, etalate cu gust artistic. Nu vedea nimic, căci gândurile îi erau în altă parte.

Henrietta nu-l lăsa mult să aștepte; apăruse elegantă în ușa magazinului, însoțită de un vânzător care ducea lucrurile cumpărate la automobil.

— Iartă-mă că te-am chemat, îi zise ea. Mă simt atât de singură. Vrei să intrăm într'o cofetărie să stăm de vorbă?

Spuse șoferului să plece acasă cu lucrurile cumpărate și să revină după două ore. Intrară într'o cafetărie ce se afla în apropiere. Henrietta își desbracă paltonul și se așază într'un colț ferit, unde nu era pericol să fie deranjată. Vânzătoarea le servi prăjiturile comandate și îi lăsa singuri. Câteva clipe Henrietta era cu gândurile departe; reveria ei părea că se întinde dincolo de zare. Obrazul ei frumos transfigurat de melancolie, devenea și mai frumos prin suferință. Mircea nu se putea opri să nu o admire, cu toate că sentimentele ce le simțea pentru ea depășeau cu mult admirația și se apropiiau de extazul religios.

— Să nu crezi că te-am chemat pentru ceva important, începu ea. Plec la Londra pe trei săptămâni. O prietenă de a mea m'a invitat la ea, și soțul meu insistă să accept.

Mircea se întunecă:

— Vom rămânea deci singuri?

— La Paris singuri? E atâta lume aici. Pericle, pe cum am auzit, și-a găsit o prietenă.

Mircea nu răspunse. Ii venea greu să se gândească la un răspuns, care și așa nu va putea schimba cursul evenimentelor. Primi cu resemnare știrea.

Henrietta îl văzu trist și-i zâmbi.

— Ce ar fi să vii și d-ta la Londra? Vei avea ocazia să vezi capitala Mării Britanii.

Ce-l putea atrage în capitala Mării Britanii dacă nu Henrietta? Nu-l interesa Anglia, și nici englezii din cari văzuse destui la Paris.

— Primești? întrebă Henrietta, care observă însuflețirea lui Mircea, pe fața căruia strălucea bucuria.

— Mă mai întrebați? Sunt gata să vă urmez oriunde, la capătul pământului, dacă vreți.

— Așa departe n'am să te duc. Pregătește-te pentru o călătorie de două săptămâni. Eu plec peste două zile, d-ta vii la o săptămână și vei trage la adresa pe care ți-o voi da-o. N'are nevoie să știe nimeni de aici unde ai plecat, nici chiar Pericle.

Mircea luă mâna Henriettei cu evlavie. Domnișoara dela casă își îndreptă privirea spre ei. Henrietta își retrase mâna.

— Să plecăm, zise ea grăbit.

Își îmbracă paltonul și eși însoțită de Mircea, care nu știa pe ce lume se afla. Automobilul nu sosise încă și ei făcură câțiva pași prin mulțimea care forfotea pe trotuar. Cotiră pe o stradă unde era mai puțină lume. Gerul slăbise și asfaltul era plin de apă și de gheață topită. Șoșonii Henriettei se umplură de apă, însă ea nu dădea atenție faptului. Se făcuse seară; lămpile începură să se aprindă. Prin magazinele elegante vedeai câmpărători ce stăteau la tocmeală. Vitrinele și reclamele luminoase reflectau culori scânteie-

toare, dând Parisului un aspect incendiar.

Mircea sorbia aerul proaspăt cu nările deschise. Totul îi părea strălucitor; viața era frumoasă.

Henrietta își încolăci brațul într'al lui și el simți căldura care-l ameți. Ea îl întrebă:

— Spune-mi, n'ai crezut despre mine că sunt o femeie fără suflet, când mă aflam în România?

— Am crezut totdeauna că aveți prea mult suflet.

Am petrecut clipe minunate în patria mea; n'am să le uit niciodată.

— Nici eu.

Merseră în tăcere câțva timp; fiecare se gândea la același lucru, fără să-l spună. Gândurile lor se întâlneau în acelaș punct din trecut și ei retrăiau farmecul zilelor apuse. Ocoleau pe acel „ceva“ ce jucase atunci un rol atât de însemnat în viața ei și a lui. A avut Henrietta o afecțiune adevărată pentru unchiul ei, sau a fost o simplă înșelăciune optică a sa, care vedea totul în negru în epoca aceea? Întrebarea îl tortura și nu putea răspunde la ea.

Se întoarseră la automobil. Șoferul îi aștepta în fața mașinei, în atitudine respectuoasă.

— Vrei să te duc acasă? întrebă Henrietta.

— Mulțumesc. Țin să fac drumul pe jos, oricât de departe ar fi. Am nevoie de aer, și de oboseală fizică, altfel mă sufoc.

Ea îi întinse mâna și dispăru în mașină. El stătu mult timp locului privind în urma automobilului, din care nu se mai vedea decât lumina verde dela spate, perdută printre celelalte lumini. Tâmpilele îi ardeau. Trecătorii se loveau de el și el nu se clintea din loc. Nu vedea pe nimeni și nu auzea nimic din cece se petrecea în jurul său. Era închis pentru restul lumii; numai glasul din sufletul său îl auzea. Totul se pierdea în extaz și formele și culorile nu mai aveau contururi reale.

Se zmulse din toropnală și alergă pe străzi, hoinărind prin locuri neumblate, fără să-și impună vre-o direcție. Picioarele îl dureau și totuși nu se oprea; dorea să se afunde în necunoscut, în cartierele mărginașe, cum te-ai retrage în deșert pentru a putea asculta mai bine vocea din tine. Ce-i păsa dacă lumea din aceste cartiere era din ce în ce mai grotească și moravurile din ce în ce mai desmățate. Era viața care fășnea debordant și valul de iubire îi învăluia pe toți. Nu-și mai punea întrebarea filozofică: „de ce?“ și „pentru ce?“ Simpatia estompa totul, nemai rămânând din ființele ce le vedea decât calitatea de oameni, în sensul sublim al cuvântului. A fi om înseamnă a fi totul și a nu fi nimic. Ce ironie a sorții!

Ajunse târziu acasă. Pericle nu era încă culcat.

— Unde ai umblat până acum? îl întrebă el mirat.

— Am fost la cinematograful și am venit pe jos acasă.

— Dece nu m'ai chemat și pe mine dacă ai avut gust de cinematograful?

— Pe tine nu te mai poate găsi omul nicăiri de când umbli cu Odette! Dealtfel gustul mi-a venit pe drum.

Pericle îl privi cercetător; examinând fața lui obosită, organismul sleit și ghețele ude și murdare, înțelese că prietenul îi ascundea adevărul. Din starea aceasta de epuizament fizic iradia o expresie de fericire. Ce s'a putut petrece cu el într'un interval de timp atât de scurt dela ora mesei, pe care au luat-o împreună, și până noaptea târziu?

Se desbracă încet și stătu în pijama pe marginea canapelei. Prin mintea sa treceau alte gânduri; vedea tovărășia lor nedespărțită care începea să ia drumuri diferite, deși rămăneau aceiași prieteni desăvârșiți. Deacum ascundeau lucrurile unul față de altul. Până și el ascundea ceea ce s'a petrecut între el și Odette.

Se ridică de pe canapea și se duse la Mircea. Trebuia să-i spună ceva, și îi venea greu. Il vesti totuși cu teamă:

— Nu te superi dacă am să te părăsesc pe o lună? E, adevărat, noi am fost nedespărțiți și drumurile cari le-am avut de făcut, le-am făcut totdeauna împreună.

— Unde pleci? îl întrebă Mircea neliniștit, trezit brusc din reverie.

— Plec cu Odette la Sud, unde își petrece concediul de iarnă.

Mircea respiră ușurat.

— Așa departe ați ajuns încât plecați în „voyage de noce“? Cuprinse pe Pericle de talie.

— Bine, băietule, pleacă. N'am să fiu eu cel care să te opresc. În ceea ce privește trădarea ta, îți-o iert fiindcă e vorba de o femeie. Poate mâine, poimâine, să fac și eu la fel.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pentru vizitatorul continental capitala Mării Britanii este destul de mohorită. Nu vezi decât linii înecate în ceață, contururi estompate, arhitectonică uniformă. Cenușul e culoarea ce predomină, părând a evoca imaginea puritană a Angliei de altădată. Clădirile; n'au viața răsfățată a celor meridionale; sunt închise, fără culoare, aspre. Oamenii sunt tot atât de închiși și taciturni; nu sunt palavragii și nu scapă nici un prilej de a-și evidenția demnitatea și egoismul. Un exces de severitate în figură, prin care simți pe stăpânul mărilor.

Mircea care se afla de câteva zile la Londra, se simțea intrudit cu această rasă. În vinele sale clocotea un sânge cald, ceea ce ar fi trebuit să-l îndepărteze de temperamentele flegmatice. Avea însă stăpânire de sine și seriozitate; acestea îl apropiau în oarecare măsură de britanici.

Hotelul în care sta era unul dintre cele mai bune din Londra. Forfotul cosmopolit, mulțimea de portari dela teighea, cu tunici șnuruite, privirile doamnelor din hall, răsturnate comod în fotolii, îl făcură să-și piardă cumpătul, când fu depus dela „Victoria-Station“ în acest hotel. S'ar fi simțit mai bine dacă Henrietta îi indica un pension mai modest. Întrebă de prețul camerei; i se zbârli părul când auzi răspunsul. Bursa pe care o ridicase abia de câteva zile la Paris, nu i-ar fi ajuns să acopere cheltuelile hotelului. Moneda britanică înghițea cu lăcomie francii francezi; cât privește Leii românești, aceștia ar fi dispărut fără urmă în stomacul Lirei Sterline.

Se hotări să rămână o noapte la hotel și să-și caute în cealaltă zi o locuință mai estină. Unul dintre portari, cari îi scria numele și localitatea de unde vine, exclamă deodată:

— Mister Corbu from Paris? All right, camera e achitată.

— Ce spui? întrebă Mircea mirat.

— Lordul Bakefield a rezervat camera pentru Dv. Merge totul în contul său.

Mircea fu condus într'o cameră luxoasă. Cameristul — un lungan de doi metri — îl întrebă în franțuzeasca lui stricată dacă trebuie să-i aducă dejunul sus, sau mănâncă în restaurant. Ii spuse că va mânca în restaurant și se duse la robinet; dădu drumul apei în lavoar. Ar fi putut face un duș dacă voia, căci baia era alături, însă aceasta i-ar fi răpit prea mult timp și el era nerăbdător să vadă pe Henrietta. Tocmai când să ștergea cu prosopul zbârnăi telefonul. Alergă la aparat.

— Ai sosit Mircea?

— Da, Henrietta!

Ii spunea pentru prima dată pe nume și senzația vaporoasă ce o simțna, îi producea înfiorare. Nu se mai simțea singur în acest oraș neguros și dintr'odată se umplu camera de căldură.

— Te aștept în Hyde-Park, la intrare.

Își îmbracă costumul cel nou pe care și-l făcuse la unul dintre cei mai mari croitori din Paris. Când fu gata se privi în oglindă; altădată această cochetărie l-ar fi umplut de dispreț față de sine însuși. Hainele îi veneau bine. Își îmbracă paltonul și eși.

Automobilul îl purtă pe cheiul Thamisei, coti într'un bulevard și ajunse la Hyde-Park. Mircea nu avu timp să admire acest parc imens, căci la capătul aleii principale apărură două femei învelite în blănuri scumpe, cu obraji îmbujorați de frig. Mircea se îndreptă spre ele, plin de bucurie, căci recunoscu pe Henrietta. Fu prezentat Ladyei Bakefield.

Sunt încântată că am prilejul să te cunosc. Henrietta mi-a vorbit mult despre d-ta.

Ochii ei deveniră zâmbitori. Era foarte drăguță această Lady Bakefield! Totuș frumusețea ei nu egala pe aceea a Henriettei.

— Ce vești ne aduci dela Paris? întrebă ea voioasă, învăluindu-l în priviri calde.

— Pericle a plecat spre Coasta de Azur.

— Singur?

— Cu o femeie.

— A, da. Cu ziarista dela „Le Matin“.

Rămase un moment gânditoare, apoi îl întrebă din nou.

— Cu soțul meu nu te-ai întâlnit?

— Nu.

Acest „nu“ era spus în așa fel, încât închidea în el și satisfacția de a nu-l fi întâlnit pe soțul ei. Henrietta zâmbi imperceptibil și trecu la alt subiect.

La masă, la Lady Bakerfield, erau reunite câteva persoane din înalta aristocrație, a căror conversație se desfășura deocamdată în

monosilabe. El aşezat între Lady Astor, o femeie în vârstă, destul de înţepată şi Henrietta, care avea la dreapta pe un gentleman fercheş, abia sosit din colonii, Sir John Bardley. Acesta făcea curte asiduă Henriettei. Conversaţia în englezeşte îl reducea pe Mircea la tăcere. Ar fi tăcut el şi altfel, căci nu era un amator de conversaţie; se simţea totuşi mai bine între aceşti englezi taciturni, decât între francezii guralivi, cărora trebuia să le spui neapărat ceva dacă vrei să te afirmi. Tăcerea era sinonimă la ei cu prostia; la englezi echivala cu seriozitatea.

Lady Astor nu-l chinuie prea mult. După un schimb de cuvinte, se ocupă de celalalt vecin al ei, care făcea pronosticuri politice şi pecetluia soarta partidului laburist. Toată lumea se anină de acest subiect. Henrietta, profitând de ocazia că interlocutorul ei o lasă în pace, îi spuse lui Mircea în româneşte.

— Iartă-mă că te-am adus printre lorzi şi trebuie să suportă atmosfera grea a aristocraţiei britanice.

— O suport mai uşor decât pe cea a aristocraţiei franceze, răspunse el.

Henrietta, prin privirea ei, îi arătă că înţelegea ceea ce voia să spună.

Lady Bakefield o conduse pe ea şi pe Mircea, după mâncare, în odaia Winniei. Fetiţa se juca pe un covor persan, păzită de guvernantă. Păpuşile erau împrăştiate în toate părţile, o minge roşie se rostogolea spre uşă, căruciorul era răsturnat. La vederea mamei sale, Winnie lăsă baltă lucrurile şi alergă spre ea râzând.

— S'a purtat bine fetiţa, Miss Hapburn? o întrebă Lady Bakefield pe guvernantă.

— Foarte bine. A mâncat mult astăzi. Acum vreau să chem pe bonă să o culce.

Winnie avea ochii albaştri şi un cap blond ca şi mama sa. Constituţia ei era extrem de delicată. Mircea se gândi la fii de ţărani din patria sa, sănătoşi şi rezistenţi, cari se nutresc cu mămăligă şi n'au nevoie de bonă şi guvernantă. Contrastul îl izbea, şi-i trezea o vagă nostalgie de patrie. Ce frumoase au fost clipele petrecute la ţară cu Henrietta!

— Îi place fetiţa, Monsieur Corbu?

— Da, e foarte drăguţă, răspunse Mircea trezit brusc din reverie.

Henrietta o luă în braţe şi alergă încet cu ea prin cameră. Winnie râdea, dându-şi capul pe spate şi strigând mereu:

— Mai odată.

Lady Bakefield o privi cu dragoste:

— Ce bine ţi-ar sta Henrietta să ai şi tu o fetiţă!

Lui Mircea i se urcă sângele în faţă; întoarse capul şi se duse să ia un bibelou de pe masă, pe care îl cercetă atent, ca şi când toată viaţa l-ar fi preocupat astfel de obiecte.

Lordul Bakefield însoţit de Str John Bardley, veni şi el să-şi vadă fetiţa, părăsind masa de bridge. Sir John Bardley venia mai mult pentru Henrietta şi Mircea simţea aceasta de pe flacăra privirii ce se aprinse dintr'odată în ochii săi cenuşii. Se apropie de fetiţă

și-i întinse mâna :

— Good bye, little baby.

Lordul Bakefield se mulțumi să-și așeze monoclul și să-și privească mulțumit progenitura. Pe fizionomia sa impenetrabilă nu se mișcă nicio trăsătură. Era imposibil să poți citi gândurile acestui om. Lady Bakefield remarcă :

— Ați părăsit bridge-ul și ați venit să-mi vedeți fetița. Foarte frumos din partea d-vs. Imi pare însă rău că nu vă pot oferi aici scaune.

— E delicioasă Winnie, ripostă Sir John Bradley, complimentând pe Lady Bakefield. În brațele contesei de Randale e însă și mai delicioasă. Tabloul cel mei frumos ce l-am văzut vreodată !

— Ești mare cunoscător de artă, zise Henrietta ironic.

— Mă pricep întrucâtva în materie estetică. Unii esteticieni spun că frumosul trebuie căutat în ficțiune și nu în natură ; eu îl găsesc mai mult în natură.

— Ești un adept al vitalismului estetic. Gyan susține că frumosul rezidă în plenitudinea vieții. Prefer însă pe Hegel, care consideră frumosul ca revelator al esenței mai profunde a lucrurilor.

Lordul Bakefield rămase cu gura căscată, căci nu înțelese mai nimic din ceea ce spusese Henrietta. Ea se făcu puțin mai roșie și așeză fetița pe canapea, dându-i o jucărie în mână. Sir John Bardley deveni serios.

— Vă ocupați și cu filosofia ?

— Câteodată. Am un văr la filosofie care mă ține în curent cu noile concepții.

— Am o teamă grozavă de filosofie, zise lordul Bakefield.

— Nu e periculoasă. Pe oamenii cumsecade, cari își văd liniștit de treabă, îi lasă în pace.

Lordul Bakefield simți înțepătura, însă era prea rezervat ca să răspundă. Henrietta îi plăcea dealtfel, fără să știe nimeni acest lucru. Inima lui de ghiăță se încălzea la cuvintele și frazele ei de spirit.

— N'am să uit niciodată, contesă că m'ai făcut om cumsecade, murmură el schițând un zâmbet.

— N'am spus-o din răutate. E foarte natural ca englezii să fie cumsecade și să aibe reputație bună pe continent. Printre francezi găsești și oameni mai necumsecade. Prefer însă un gentleman englez cumsecade, decât un gentilom francez necumsecade, care îți falfăie dinaintea urechii toate teoriile din lume, și în fond e mai egoist decât un reprezentant al Regatului Unit.

— Recunoaște, însă, că datorită egoismului nostru stăpânim lumea.

— Dar nu stăpâniți inimele.

— Inimile sunt în funcție de bună stare.

— Pentru egoiști, da.

Sir John Bardley interveni în discuție :

— Sunt de aceeași părere cu contesa. Iubirea n'are nicio legătură cu avuția și cu rangul. Eu mi-aș lepăda titlul și aș dona întreaga avere șomerilor, dacă aș izbuti să mă fac iubit de o anumită femeie.

Lordul Bakefield râse malițios :

— Când vei vedea că n'ai cu ce o ținea, și n'ai ce mânca, ai rezilia contractul. Frumoase concepții, dar sunt cu totul inaplicabile; mintea noastră britanică refuză să le înțeleagă și cred că și d-ta gândești în fond altfel decât ceea ce spui. Dacă aceasta e învățătura cu care te-ai reîntors din Indii, mai bine o lăsați în patria lui Budha, unde are mai multe șanse de a prinde rădăcini.

VII.

Jacques era neliniștit, căci nu primise de două săptămâni nici o veste din partea Henriettei. Se distrase bine în prima săptămână după plecarea ei; apoi îl apucă oboseala și desgustul. I se făcu dor de propria-i soție. Avu o convorbire telefonică cu ea, prin care era anunțat că se simte foarte bine la Londra și-și prelungește șederea. Scrisori n'a primit, deși el îi scrisese. Tăcerea aceasta îl neliniștea. Își trimisese doar soția la Londra cu un anumit scop. A putut-o îndupleca prietena ei sau a rămas tot încapăținată ca mai înainte? Ori care ar fi fost rezultatul, nu mai avea rost să mai stea la Londra.

Frământarea aceasta îl cuprinse într'o dimineață, când se trezi din somn cu capul greu și cu gura amară, după cheful ce-l trăsesese. În aceeași dimineață a făcut constatarea uluitoare că soția sa îi era indispensabilă; n'ar fi putut suporta existența fără ea. Acum când lipsea, începea să-și dea seama ce femeie avea de soție și regreta că o trimisese cu atâta ușurință la Londra să se plimbe. Un gând care îi mijii în creier îl neliniști și mai mult: poate se distrează la Londra cu alții, după cum s'a distrat și el la Paris cu altele! Gelozia își croia drum prin el. La Londra, să află mulți bărbați frumoși; un tip de frumusețe aparte de cel francez. Henriettei i-au plăcut totdeauna bărbații serioși și taciturni. Englezii au calitatea aceasta de a nu spune prea multe unei femei. De ce și-a trimis soția în ghiarele lupului, sugerându-i încă și ideea unui copil?

Începu să umble prin odăe, măsurând covorul cu pași mari. Capul îl durea și gândurile i se înmușteau. Nu era deprins cu astfel de senzații și nu știa cum să umble cu ele. Se opri în fața biroului gânditor și privi aparatul telefonic, care părea în așteptare. Pe Pericle nu l-a văzut de mult; de ce să nu-i dea un telefon să vină la el să-i mai ție de urât? Simțea nevoea să stea de vorbă cu un om care era din imediata apropiere a Henriettei. Prezența unei rude de-a ei nu putea să-i facă decât bine și poate ar fi putut afla și unele lucruri. Suci brusc manivela telefonului și chemă la aparat pensionul din Rue Saint-Jacques. I se spuse că Pericle a plecat de mult în voiaj, iar prietenul său, la câteva zile după plecarea lui, a luat-o deasemenea într'o direcție necunoscută. Data sosirii nu și-au indicat-o. Jacques depuse receptorul încrunțat și-și reluă plimbarea prin cameră. Agitația lui crescuse. Unde o fi plecat acest imbecil pe care nu-l putea înghiți? Nu cumva?... și se opri dintr'odată din mers pradă unei mâinii, care-l făcu să-și strângă pumnii.

(Urmează)

IONEL NEAMTZU

C R O N I C I

EXPOZIȚII DE ARTĂ PLASTICĂ

Cronică despre arta săsească din Brașov.

Prin răvașita cetate nu întârzie noaptea decât umbra unui trecut medieval. Bastioanele dârze și ambițioase păzesc încrucișarea a nu știu căror ziduri cari nu mai sunt. O poartă masivă stă zi și noapte deschisă vântului și omului. Iar din întunecata clopotniță a Bisericii Negre, se prelinge timpul, risipindu-se în scorburi de copaci și 'n prăvăliri de stânci prin dangănul unui clopot bătrân cât umbra lui.

Vreți să știți unde s'a oprit pasul călătorului? Atunci desfrunziți tăcerea adâncă a cenușei și căutați urmă de pas și licărire de gând. Ridicați lespezi grele și spargeți bolți bătrâne în căutarea femurului și tidvei omenеști uscate și fărâmițate. Deschideți cronici tăcute și mâncate de carii timpului întru aflarea glorioaselor urme ale călătorului. Și 'n mijlocul relicvelor unui trecut ce a fost cândva înălțare și biruință, ghiciți vlăstarul care poartă în viața lui seva purcesă din sângele unor cavaleri descălecători. Inchipuiți forma vie ce singură mai duce pasul călătorului medieval printre asfalturile zilelor noastre. Și când veți fi ghicit zămislirea germenului ce poartă 'n el trecutul și viitorul, răsturnați brutal ușa de fer ferecată peste bolțile pline de cenușe ale trecutului medieval și strigați celor patru vânturi, că cetățile nu mor, că nu mor nici oamenii și că nici pasul călătorului nu se oprește vreodată,

*

Am surprins trei momente din viața de astăzi a cetății cu bolți și bastioane. Trei momente: un pictor, o librărie și o expoziție a ceramicii săsești transilvănene. Trei clipe cari poartă 'n ele colori și nuanțe ale unei tradiții de cultură la un popor bătrân, călător și străin de aceste plaiuri.

Să-mi fie dat să scriu despre acest pictor cu 'n alt vocabular decât cu cel comun aş simţi că 'ntradevăr m'am putut apropia de arta lui. Sunt măsuri cari nu se potrivesc decât la obiecte la cari structura comună face legătura. Sunt limbagii consacrate, sunt căi pe cari nu se poate spune decât câte un lucru. Astfel şi scrisul nostru nu poate cuprinde totul. Sunt caractere şi nuanţe, finizări şi subtilizări cari scapă subiectului şi predicatului. Uneori, însuşi multiple, însuşi cari nu le bănuieşti decât prin irizaţii de lumină, trăiesc o viaţă aparte de care nu te poţi apropia decât tot pe calea luminii.

Pictura lui Schunn este o lume foarte depărtată de noi. Aş vrea, ca o prefaţare la arta lui să pot scrie un poem despre lumină şi coloare, despre reflexii şi nuanţe, despre subtila răsfângere colorată şi adâncă înseninătate a unui petec de umbră.

Dacă aş vrea să arăt sistematic arta pictorului Schunn ar trebui să 'ncep dela schelet; adică dela om. Căci arta, la rarii artişti de rasă, va rămâne etern o suprastructură a indiuidului. Omul Schunn este făurit din ochiu şi mână. În ochi poartă puteri magice. Ştie să surprindă licărirea de lumină acolo unde şi matematica o presupune doar, ştie să înţeleagă culoarea acolo unde nici nu e revărsată din gama redusă a spectrului solar, ştie să armonizeze spusele colori acolo unde dizonanţa e evidentă pentru profan. Ochiul lui Schunn are o memorie biologică. Numai în natură, la viaţa plantelor şi-a fiinţelor afli o memorie similară. Un fel de aducere aminte a ceea ce a fost la o fiinţă similară înainte. Ochiul lui reţine, ca 'ntr'un film o desfăşurare în timp a colorilor. Şi prin acest miracol fizic el are posibilitatea de-a sintetiza, de-a caracteriza culoarea de moment a unei suprafeţe. Mâna lui Schunn? Un organ care a devenit metafizic şi pe care nu-l poţi decât intui prin redizarea lui. Deci posterior existenţii. Mâna lui Schunn e un paradox: o realitate materială care nu există, totuşi, decât prin creaţia ce purcede din ea. Cât priveşte lumea aceea interioară, zăcământul de zări noi şi orizonturi largi, este o genune adâncă şi 'n care cei ce privesc nu-i văd decât extremele. Punctele de contact cu noi ceilalţi, deci eftina învecinare cu ceea ce are trăire materială şi formă de spaţiu.

Coloraia albastră ar trebui să fie simbolul metafiziceia şi-a filozofiei transcendente. Ea e coloraia adâncurilor, a zărilor condensate în albastru, şi-a infinitului răsfirat dincolo de măsurabil. Pictorul Schunn are pentru coloraia albastră o fatală aplecare. El se întoarce spre ea inconşient, aşa cum apa-şi caută matca. În coloraia albastră Schunn are baia nedumeririlor plastice. Prin ea caută deslegarea enigmelor ce-l obsedează; iar în nuanţele ei găseşti dialectica plastică a lui Schunn, principiul lui de existenţă. În opera lui de artă coloraia albastră creşte până la puterea unui *mit albastru*, „*Stimmung*“, iată o nuanţă ce 'n limba noastră, nu are înţelegerea pe care o are în arta lui Schunn. Dacă vrei să afli adevă-

rul asupra unei opere ce s'a născut din mâna lui, trebuie să-l întrebi dacă el crede că a înfăptuit acel „*Stimmung*“, care cuprinde definirea unei realizări. „*Stimmung*“ trebuie să fie pentru înțelegerea noastră suprema unitate. Să fie absolutul metafizic al unei realizări plastice. Acel sublim acord între materie și spirit.

Pictura lui Schunn are o putere de convingere directă. În ea află ceva agresiv, ceva ce impune aprecierea și nu o cucerește. Privată ea te captivează și te subjugă ca adâncurile ce-ți dau amețeală și te topesc. În ea vezi un nerv viu, o nerăbdare și-o luptă a fiecărei pete de culoare spre o definire și-o înglobare în total.

Despre acest pictor tânăr încă, se va vorbi odată ca de un clăditor pe un singur plan a unei lumi noi de artă. Se va vorbi de el ca de inițiatorul puterii în pictură, a forții. Căci și azi, opera lui de artă nu te lasă s'o interpretezi, trebuie s'o accepți așa cum este. Ea este o *afirmare*, nu o invitație la reverie.

II.

Hans Meschendörfer, Librărie de artă.

„Da steh' ich nun, ich armer Tor!“
— *Faust* — GOETHE

Cine trece pe strada Michael-Weiss, la numărul 27-a, găsește o mică librărie, într'o casă veche, cu tavanul boltit, și cu 'n aer de poveste ce-a prins din nou graiu.

Tânărul Hans Meschendörfer, firav și 'n privire cu ceva de căutător, te primește în laboratorul său, în care vinde gânduri și făpturi, așa precum te primește întâia zi de primăvară.

Simți noutatea în această librărie, simți descătușarea de tradiția prea mult negustorească a vechilor librari. Pentru prima dată am simțit că acest tânăr om, a făcut din prăvălia lui un sanctuar, un loc sfânt. Căci cartea nu se poate vinde la fel cași măslinile sau brânza. Cartea e curată ca gândul care a clădit-o, deci cartea are nevoie de-un decor frumos în care să fie vândută. E o librărie în care nu vei găsi nici teșgheaua consacrată negustorilor. O cameră cu cărți, așezate cu pricepere și atât de intim că pari a fi în primirea bibliotecă a unui om de gust.

Hans Meschendörfer servește nedumeririlor tuturor și vinde 'n scoarțe strânse, îndoelile, sbuciumul și nebunia noastră. Lui trebuie să-i fim recunoscători, el ne-a înțeles pe toți, și și-a făcut un ideal din deșertăciunea noastră.

III.

Expoziția de ceramică săsească din sec. XVIII și XIX.

Din clipa în care omul a început să-și infrumusețeze obiectele culinare a ieșit din rândul animalelor.

Toată ceramica strânsă în expoziția dela Brașov era formată din obiecte culinare și doar câteva plăci pentru sobe. Am urmărit în desenele, liniile și colorile lor, viața, influențele și sensurile lor. Am întrezărit, în jurul fiecărei cani de vin, o veselă societate țărănească, vie și plină de sănătate. Purtau pe ele urme de uzură, ur-

me de oameni ce și-au lăsat amprenta existenței lor. Și-am dedus că pentru frumosul din aceste vase au fost suflete tinere ce-au fre-mătat și mâini neobosite ce-au lucrat. Inscripții ce urmau să lege pe vecie ușurata și trecătoarea societate omenească, șerpuiau ca promisiuni solemne pe câte-un vas. Nu ne-a rămas decât vasul. Târzie dovadă a unor copilărești dorinți. Unul singur dintre toți aceia ce-au fost a simțit nemurirea și legea eternelor trăiri. Acela a fost artistul ce-a făurit vasul. Clipele celorlalți s'au dus cu ei odată. Ale acestuia din urmă însă, le vedem încrustate în smalt albastru și verde, pe vase albe și galbene.

Cine sunt anonimii artiști cari despart secolele cu câte-un sim-plu vas de faianță?

*

Fie, ca această cronică despre arta săsească din Brașov, să fie o umilă punte pe care, reciproc, să trecem fiecare spre lumini-țile celuilalt.

V. BENEȘ

CĂRȚI

Mircea Alexiu, Băjenie - Creionările unui ostaș; Alex. Bilciurescu, Tichia de Mărgăritar (roman); D. I. Sârbu, Epigrame; Al. Bașturescu (Al. Bașturea), Epigrame, epitafe, madrigale; M. Ar. Dar, Epigrame.

Printre lucrările grupării „Thesis” din Sibiu, impresiile din jurnalul de campanie al d-lui Mircea Alexiu aduc câteva pagini de emoționantă literatură.

De fapt, „Creionările” acestui jurnal sunt mici schițe, inspirate autorului de experiența războiului. De cele mai multe ori impresiile s'au sublimat, datorită timpului poate, în scheme de reflexiune generală asupra sbuciumului marei lupte. Arareori imagini individualizate au stărunit, cu profilul lor precis, în amintirea autorului, care reușește să scrie limpede și curgător și să ne intereseze.

Astfel scena plină de omenească emotivitate dintre soldatul român, medicul unui spital și un rănit bulgar, care e așa de bine prinsă în prima piesă a volumului:

„O licărire de nădejde... O împăcare mută... Dintr'o legătură de piele, ținută sub cap, scoate cu mișcări încete o fotografie. Ochii i s'au împăienjenit. Glasul și mâinile tremură

Dumitru a încercat să alunge din față o vedenie. A dus repede mâna spre frunte.

— Și tu ai nevastă...

Și tu ai copii...

Sunt departe acolo pe pământul bulgăresc?

Dă-mi mâna frate!...

După paginile ce preced scena aceasta, și care zugrăvesc gro-zăviile primei înfrângeri la Turtucaia, și revolta lui Dumitru împo-triva cruzimilor bulgare, „împăcarea” mută, izvorâtă din atotome-

nescul ce iartă toate, dă schiții acesteia o rotunjime care îmbină contraste și încheie cu o încântare povestirea faptului.

„In noaptea primei înfrângerii” este, probabil, bucata cea mai izbutită din volumașul Dlui Alexiu.

„Băjenie”, a doua piesă, deși cuprinde câteva creionări sufletești reușite și o încercare de siluetare a desnădejdei, este cu mult mai slabă și — o arată repetițiile numeroase și greșelile de limbă ce s’au strecurat — lipsită de stilizarea definitivă. S’ar fi cerut mai multă stăruința pentru a se fi putut valorifica cele câteva caracterizări reușite ale mizeriei colective din timpul retragerii, care, astfel, rămân luminoase crampeie izolate în restul bucății.

Ultimul gând al soldatului Petrea și Neacșu, penultima și ultima piesă a volumașului de față, ne încredințează că d. Mircea Alexiu este un povestitor talentat.

Iată cum ne înfățișează starea sufletească a soldaților, cu o clipă înaintea unui asalt:

„Furișat unii prind a-și face câte o cruce cu mâna șovăind, purtând în privirea lor o teamă nelămurită. E teama veșniciei sau elanul biruinței? Cât de greu e să analizezi sufletele acestor oameni, pe care moartea îi impresioară la tot momentul și cu toate acestea o bucurie trecătoare, îi face să uite tot ceea ce ar putea să le inspire teamă. Puterea morală e factorul de căpetenie al luptei. Ea te face să te ridici deasupra vâlmășagului de patimi, te face să uiți toate micimile sufletești, te poartă fără să știi acolo unde nici când nu ai fi crezut că poți ajunge. Puterea morală îți însuflă încrederea în tine luptător și, oricât de slab ai fi înarmat, te poartă totuși înainte”.

Și *finalul* atacului:

„Arunc ochii înapoi și din învâlmășagul de arme, de rețele, de pământ frământat de obuze, soldații se zăresc, însiruiți nemișcați, fără viață, pe drumul de înaintare, ca stejarii trunchiați dintr’o falnică pădure. Aproape de tranșee, Neacșu, cu arma în mână, stă ghemuit cu fața spre noi. O fâșie de sânge i se scurge caldă de sub ureche, ca o panglică de catifea roșie. Buzele par să-mi cuvânte din durerile ce-i încătușaseră sufletul, și pe care de atâtea ori mi le spusese, cu privirile înecate de lacrimi. Ochii întredeschși pierduseră din săgetarea privirii de odioasă. Ultimele sulițe ale soarelui, plecat spre asfințit, îi dădeau înfățișare de măreție. Licărirea de sub cască desprinde o aureolă, încununându-i fruntea... Nu l-au înșelat presimțirile! Vocea aceea tainică ce-i șoptise la ureche nu era decât presentimentul sfârșitului”. (Amândouă citatele din bucata intitulată „Neacșu”).

Singurul lucru supărător până la urmă din volumașul d-lui Alexiu sunt prea multele greșeli de ortografie și uneori chiar de limbă. Ceea ce nu va împiedeca, sperăm, ca domnia sa să ajungă un bun povestitor, așa cum ne îndreptățește să credem calitățile cărții de față.

Mărturisesc că am fost împiedecat de alte lecturi și preocupări să citesc până acum vreunul din volumele d-lui Alexandru Bilciurescu, pe care-l cunoșteam numai din versurile publicate în

„Convorbiri”. Când am primit din partea redacției romanul d-sale din urmă — *Tichia de Mărgăritar* mă gândeam, înainte de a-l citi, că titlul acesta va fi, având un înțeles simbolic. Nu bănuiam, nici vorbă, că ar putea cuprinde o poveste în legătură cu chelia! Și cu toate acestea despre chelie-i vorba în toată cartea d-lui Bilciurescu... Lăsând la o parte lipsa de preocupări în ceea ce privește limba — deoarece ușurința exprimării permite autorului un stil neologistic de jurnal — trebuie să recunoaștem că subiectul acestei povestiri este de o ciudată originalitate. Pentru a inventa o acțiune în care se desfășură viața unui om, în bună parte, și prin povestirea căreia să sfichiuești, e drept, uneori până la șarjă, moravurile societății contemporane și să zugrăvești, cu incontestabilă ușurință și aspecte din viața americană, pentru ca la urmă să rezolvi o acțiune, cu totul neverosimilă în angrenajurile ei, punând-o pe seama unui vis a personajului principal, — este cred un record de anumite însușiri. Și acestea pot fi alinate pe frontul îndrăzelii, al cinismului, al senzaționalului; mai ales atunci când autorului i-ar veni în minte să inventeze o povestire care să te intereseze, intrigându-te până la urmă să afli cum ieși din acest calambur... literar: *un roman pe chestia cheliei*...

Poate că nu e tocmai acesta cazul d-lui Alex. Bilciurescu! Și cred că nu e, pentru că subț înfățișarea grotescă a personajului care descoperă alifia „miracol” ce vindecă chelia se ascunde în tot cuprinsul acestui roman o convingere oarecum filosofică despre viața aceasta omenească, pe care întâmplarea și neprevăzutul o poate asvârli în trăiri nebănuite; precum și pentru că din aceeași povestire transpiră veșnica goană a bieților muritori după „mai-binele” pentru care iremediabila speranță e singura motivare. Și atunci desnodământul care-l dă visul în această povestire nu mai pare atât de straniu! Curiozitatea cititorului este satisfăcută printr’o destindere al cărei tragi-comic e în perfectă armonizare cu unele situații din decursul acțiunii și cu ingeniozitatea, nu întotdeauna îndestulător de prețioasă, a câtorva episoade ale ei. Vei urmări așa dar, cititorule, cu interes lectura romanului „*Tichia de Mărgăritar*” și nădăjduesc că vei sublinia odată cu mine, unele reflecții despre viață care merită să-ți oprească creionul și atenția.

În ultima vreme, tiparul a adus la iveală mai multe volume de *Epigrame*. Am primit și noi broșura d-lui D. I. Sârbu (*Epigrame*), editată la Suceava, volumul *Săgeți* (epigrame, epitafe, madrigale) al d-lui Al. Bașturescu (Al. Bașturea) și foarte elegantul volum de *Epigrame* al d-lui M. Ar. Dan (inginerul Mardan dela Timișoara).

Epigrama este o speță literară pretențioasă. Atât forma cât și fondul ei pretind însușiri greu de întrunit, mai ales că putându-se bizui pe ușurința și spontaneitatea versificării autorului îi poate lipsi esențialul: inspirația. Sau, când aceasta există, i se cere haina sărbătorească ce nu trebuie să cadă nici cu pretențiozitate ridiculă, asemeni fracului unui clown, nici cu pompa de același efect a unei încorsetări lipsite de eleganță și de fineță. Cele patru versuri — ne-

cesare epigramei perfecte ca formă, — trebuie să exprime prin ciocnirea ideilor ce le cuprind o înțepătură scurtă dar efectivă, din care, dacă nu poate să lipsească în mod necesar amărăciunea sau veninul neucigător, nu trebuie să fie absentă nici îmboldirea spre îndreptarea unui defect sau alarma față de ridicul. *Oricum, epigrama trebuie să fie cel puțin o vorbă de spirit.* Și pentru că jocul de cuvinte poate îndeplini, adesea, singur acest rol, nu e bine să creadă concurenții la acest fel de... creație poetică în imposibilitatea spiritului fără jocul de cuvinte! Și din nenorocire cam acesta e cazul...

Din broșurica d-lui D. I. Sârbu nu putem reținea decât următoarele epigrame, pe care le oferim meditației cititorilor:

Unui brutar cu influență

Se miră toți: cum un brutar
Stăpânul nostru este, frate?
Cu pâinea lipsă la cântar
El are astăzi... greutate!

Sau

Prefața autorului la propriul său volum:

La noi talentul se măsoară
Oare în metri, sau în grame?
Priviți, prieteni, bunăoară
Acest „volum” de epigrame! ... pe care, adăugim noi,

ori cu ce l-am „măsura” nu vom putea scoate mai mult!

Dl Al. Bașturescu ne spune în „Prefața” volumului său, de data aceasta în... proză — că parte din epigramele ce le cuprinde au fost publicate prin revistele: Furnica, Satira, Orientări, etc. De viza domniei sale încoronează, pe latinește, începutul cărții: *castigat ridendo mores!* Autorul își împarte epigramele în: Feminine, Masculine și Eterogene! — Răutăcioșii s’ar fi așteptat ca a treia categorie să fie a celor... „ambigene”...

Neputând reținea unele epigrame „feminine” cu pista prea... masculină (Ex.: Emancipare, Hărnicie), iar unele din cele „masculine” trebuind să fie lăsate la o parte pentru eterogenitatea lor, și, însăfârșit, fiind siliți a alege dintre cele „eterogene” numai epigramele adevărate, comunicăm cititorilor noștri câteva dintre cele mai reușite ale d-lui Bașturescu:

1. Că femeea-i schimbătoare E mai mult o calomnie, Căci la ea schimbarea este Veșnic o... statornicie. (Sexului slab)	3. Fiind numit judecător, Astupă gura tuturor, Căci își atinse al său țel: Acuma... judecă și el.
2. Când privesc a lui statue, El e întocmai, — deși nu e. — Cum a fost a și rămas: Fără suflet, fără glas! (Identitate. La o statue)	4. Recordul de longevitate Din întreaga lume-l ții, Căci în ori și care vreme Te găsești doar printre... vii (altui bețiv)

Volumul d-lui Mardan se deschide cu o nostimă prefață în versuri scrisă de autorul însuși. *) Dintre cele aproape o sută de epigrame, alegem:

*) Sunt cele mai bune versuri din acest volum.

Inapoiindu-ți manuscrisul
Te rog să-i recitești cuprinsul...
Vei face singur constatare
Că n'are nici piper, nici sare!

(Unui epigramist bănățean care a trimis autorului un volum cu epigrame, în manuscris, intitulat „Sare și Piper“).

Cu acest prilej prietenul i-ar fi putut răspunde, după ce d. Mardan a tipărit așa de frumos volumul cel mai elegant de epigrame:

Ca inginer la R. M. S.,
Epigramistul M. Ar Dan crede-se.
Astfel și el plătește-o dare:
Impozit indirect... pe sare!

ROMULUS DEMETRESCU

REVISTE

Convorbiri Literare. Iunie — August, 1935.

Vechea revistă continuă să reprezinte cu cinste scrisul românesc la care a vegheat de un veac de om. Sumarul acestui caet este variat și prețios. Profesorul și academicianul I. Petrovici continuă în „Moșul Doctorul“ amintirile cunoscutului „băiat de familie“ prin care a inaugurat prin literatura de azi genul acestui fel de scrieri. Paginile dlui Petrovici se disting prin fine observații, analiză psihologică și ironie, adeseori surprinzător de expresivă.

Vorbind, astfel, despre ideea ce au avut-o concetățenii lui „Moșul Doctorul“ de a-i ridica odinioară un bust, care i s'ar fi cuvenit: „Dar ideea lansată... a intrat în Arhiva bunelor intenții. Explicația? A fost un om simpatizat, însă nu și temut. Iar recunoștința eficaă cuprinde mai totdeauna alături de elemente luminoase și dăra temerilor trecute pe care omul știuse să le inspire... Numai pentru umbrele încruntate se fac în genere sacrificii...“

Semnalăm studiul filosofic al dlui Mircea Florian „Criza Filosofiei Contemporane“, în care expune pe scurt scepticismul filosofului italian Giuseppe Rensi, pe care-l încadrează foarte pe drept — și cercetătorii italieni fac la fel — în curentul iraționalist de la începutul veacului nostru.

Intr'un eseu critic de o remarcabilă luciditate, d. N. Roșu discută, bazat pe două lucrări critice a lui Benjamin Crémieux, „Destinul lui Marcel Proust“. Comentariile dlui Roșu se bazează pe criterii biologice, mai exact „rasiste“, ceea ce ar părea ciudat pentru o critică estetică, autorul nostru dând dovadă aici, ca și în alte studii ale sale, că este partizan al criticei sociologice.

Cu toate acestea, subliniem concluzia dlui Roșu: Destinul unui scriitor evoluiază în funcție permanentă de intensitatea caracterelor etnice.

Directorul *Convorbirilor*, cu temperamentul-i cunoscut de polemist, ne povestește despre izbânda și înfrângerile noastre la „Expoziția românească de la Bruxelles“. Din contribuțiile curat literare

ale acestui caet însemnăm: „Balada reginei cu nume de cântec” versuri de Radu Gyr, pline de fantazie. În ritm variat între 9—12 silabe și cu o mlădiere sprintenă de graiu românesc, poetul cântă soarta reginei „cu nume de cântec” (Carmen Sylva).

Salutăm, cu bucurie, colaborarea dlui G. M. Vlădescu la *Convorbiri* cu schița „Vedenia de Aur”. Regăsim în paginile acestea pe meșterul zugrăvitor de suflet copilăresc din „Moartea Fratelui meu”, pe care l-am admirat, printre cei dintâi în rândurile „Paginilor Literare”. D. Constantin-Stelian, al cărui nume apare și la cronicile acestui nr., semnează două „Pasteluri petrolifere”, prinzând într’un ritm corect inspirații caracteristice poeziei moderniste. Iată strofa ultimă din a doua poezie:

*„Dansul lumină, dansul de foc
tentacularic prinde la joc
sate, orașe, dealuri și văi,
dansul sărut uriaș de vâpâi”.*

(Balet incendiar; Sondei de la Moreni)

D. Al. Iordan publică patru bucăți de versuri ale lui Petre Ispirescu, autorul cunoscutelor „Povești ale unchiașului sfătos”, din care, cum spune d. A. I. „se desvăluie și o altă preocupare literară a sa”.

La rubrica „Idei, fapte, oameni”, poetul Radu Gyr semnează un profil al scriitorului G. M. Vlădescu, pe care-l apreciază cu drept cuvânt, pentru „curgerea dramatică de viață lăuntrică” ce o prezintă personajele romanelor sale cât și pentru „umanitatea pe care o simți ca pe un răsuflu cald, neîncetat, lângă inimă”. În ce ne privește, credem că e o nedreptate să se spună că tăcerea față de romanele dlui Vlădescu a fost unanimă. În același timp cu „Convorbirile Literare”, revista noastră a fost cea dintâi care a semnalat vigurozitatea acestui mare talent. Să se vadă nr. 12 din „Pagini Literare” anul întâiu, nr. 4—5 din anul al II. Reținem pentru interesul lor documentar cele câteva „Scrisori colective dela P. Misir, P. P. Carp, A. Naum”, publicate de N. Sculy-Logotheti.

Revista Fundațiilor regale, nrele 7 și 8 (Iulie și August).

Nr. 7 se deschide cu un articol al dlui prof. Iorga despre „Constantin Stolnicul Cantacuzino” (după notele stenografice ale unei conferințe la Universitatea Populară). Studiile dlui I. se citesc, nu se comentează! Este extrem de interesant și de instructivă documentata punere la punct, de d-l Z. Pâclișanu, a conflictului faimosului episcop de Făgăraș, I. Bob, cu marii reprezentanți ai școlii latiniste: Samuil Micu, Gh. Șincai, P. Maior și I. Budai-Deleanu. Această contribuție a dlui Pâclișanu, un bun și vechiu cunoscător al lucrurilor literare din Ardeal, nu va putea fi nesocotită de istoria literară, pentru care aduce însemnate lămuriri. Academicianul, prof. C. Rădulescu Motru, semnează un articol intitulat *Românismul*. Viața culturală a României de mâne se va călăuzi de spiritualitatea „Românismului” așa cum viața culturală a României de ieri a fost călăuzită de spiritualitatea naționalismului. Dar ce e Românismul? O realitate care depășește simpla adunare la un loc a Românilor.

Ca realitate supraindividuală Românismul este o manifestare a realității istorice românești. Puterea de rezistență a Românilor stă în propriul lor Românism. Opera constructivă a Românismului constă în așezarea ființei Românului în centrul vieții politice și economice a Statului său, pregătirea tipului adevărat de Român prin disciplină și înălțare morală. Românismul în esența lui pozitivă nu se confundă nici cu xenofobismul, nici cu naționalismul, nici cu ortodoxismul. El este naționalismul ieșit din condițiile istorice ale Europei diferențiat după natura poporului nostru. Contribuția aceasta de sociologie și politică științifică națională, foarte prețioasă și continuând alte studii mai vechi ale filosofului nostru, am dori-o sistematizată și expusă pe larg într-o lucrare mai mare pe care sperăm că d. prof. C. R-M. o va scrie. D. Al. Mironescu semnează un foarte important studiu intitulat: Adevărul științific, factor-social. Deși titlul pare prea vag pentru cuprinsul articolului, — ideea centrală e: adevărul științific lucrează neconținut la eliberarea conștiinței umane de sub jugurile de tot felul ce au înfrânt-o, deci la autonomizarea inteligenței, am zice — totuși articolul trebuie citit, pentru claritatea și soliditatea părerilor ce le expune. În partea beletristică a revistei, notăm: În seara asta, Furtună de toamnă, Bal mascat, Elegie, Pângărire, Mângâiere, versuri de Adrian Maniu; Traducerile din Horațiu de C. I. Niculescu și nuveleta „Sorana” de A. Lambrino. D. Șerban Cioculescu prezintă obișnuitele „Aspecte epice”, într-o justă și scăpărătoare expunere critică. Cronici bogate din care desprindem cea a dlui Ieronim Șerbu: Evoluția artei și nihilismul; precum și: O nouă traducere din Kant de C. Noica. Revista Revistelor.

Numărul 8 (August) se deschide cu esul despre „Răs și Comic” de Paul Zarifopol, dacă trecem peste traducerea din Cartea lui Iov, a dlor Galaction și Radu, care e în continuare, cu simțul lui pentru nuanțe și ironie, regretatul critic dă juste exemplificări și face observații fine în legătură cu problema răsului și a comicului. Un exemplu: „Răsul și simțul dezvoltat al comicului sunt atitudini adesea calomniate, puse fiind în legătură cu răutatea și neseriozitatea. Această calomnie își are izvorul prim nu atât în oamenii sentimentali, cât în conspirația proștilor. În adevăr, răsul este spaima acestora. Constatând faptul, dăm la iveală una din condițiile cele mari ale comicului, cel mai considerabil material al comicului îl dă prostia. De forța uriașă a proștilor beneficiază șarlatanii și fanaticii. Șarlatanii și fanaticii urăsc răsul, ca și proștii”. D. prof. P. P. Negulescu continuă studiile sale de istoria filosofiei Renașterii. De data aceasta ne înfățișează rolul lui Cosimo dei Medici și neoplatonismul lui Marsilio Ficino, cu o bogată documentare și cu claritatea-i recunoscută de povestitor. Sunt de o reală valoare istorică „Amintirile diplomatice” ale ului Al. Em. Lahovary. Cele cuprinse în acest nr. al revistei zugrăvesc în chip desăvârșit personalitățile de la curtea lui Abd'ul Hamid și pe Sultanul însuși. Autorul își propune să povestească sub formă de amintiri, întreaga sa carieră diplomatică, atât de bogată, începând cu anul 1877, când debuta ca atașat de legație la „Agenția diplomatică din Paris” și până as-

tăzi. E firesc să așteptăm, cu interes, acest fel de documentări diplomatice, în care istoriografia noastră nu e prea bogată... D. Em. Bucuța continuă publicarea corespondenței lui Duiliu Zamfirescu și Titu Maiorescu, asupra căreia vom reveni mai pe larg când se va termina. D. Sextil Pușcariu încearcă o caracterizare a poeziei și dramei lui Lucian Blaga. Credem că și drama lui Blaga este tot poezie. În ori ce caz, dlui prof. Pușcariu îi revine meritul de a prețui, așa cum ceilalți istorici ai vechiului regim literar nu au făcut, ceea ce se cheamă „modernism” în opera marelui nostru poet, precum și acela de a releva unele afinități ale poetului cu factorul autohton al „Românismului”, ceea ce unii din elevii Domniei Sale n’au putut pricepe. Totuși o caracterizare a operii poetice a lui Blaga, dreaptă și definitivă, nu se va putea face, ne permitem a observa, decât atunci când se va ținea mai puțin seama de conținutul ei și mai mult de expresia poetică ce armonizează origina — asta nu exclude influențe diverse, într’o anumită privință — un fond și o formă atât de variate. D. I. Budu scrie despre economistul Dionisie Marțian. În partea beletristică, reținem Versurile lui G. Lesnea și poezia lui Em. Giurgiuca: Amiază. Cel dintâi, deși nu are, în aceste trei poeme o formă prea nouă, pentru că ritmul amintește poezia din începutul veacului trecut, totuși izbuteste uneori să făurească imagini foarte frumoase :

*Forfotitoarea mare alunecă 'n apus
Corăbiile serii trec de tăceri împinse,
Catargurile sprinten se prelungesc mai sus,
Spre stelele stioase cerându-se aprinse.* (Poemul II.)

sau, pentru a exprima singurătatea lipsită de orice bucurie, poetul spune că

„N’au sufletele lumii la cine trage’n gazdă”.

Iată cum apare fantaziei sale amurgul, trist :

*Acum scăzutul soare se scaldă ca un plod,
Spălându-se de praful șoselelor albastre
Și noaptea-și desfășoară imensul ei năvod,
Să pescuiască zarea și stârvurile noastre.* (Poemul III.)

Cel de al doilea, se pare că reușește a-și concentra mai mult expresia sentimentelor, încercând să stimuleze imaginația noastră prin sugerări a căror putere plastică e remarcabilă. Ceea ce se vedește în câteva versuri pe care le culegem din poezia „Amiază” :

*Stâmpără-mă apă lină !
M’au dogorit lanurile jucătoare.*

*Mi s’au rupt din suflet dorurile,
au căzut în mers —
Uitându-mă ’napoi le văd în lanuri:
maci aprinși.*

Mi-or sângea pe buza unui vers.

Mi se pare însă că prietenul Giurgiuca ar putea renunța, printre alte originalități... efemere și la unele expresii hirsute, pe care le caută stăruitor, sau nu le simte ca atare :

*„părul burz de spice”; „mi-a târbăcit auzul”;
„să se adape ca berzele din inelarele de soare”?*

Demnă de reținut schița dlui Teodor Râșcanu „Holera“, brodată, evident, pe amintiri din campania anului 1913; precum și cea a dlui Martinescu: „Moarte prin autosugestie“. În „Aspecte epice contemporane“ d. Șerban Cioculescu dă seama despre cele mai nouă romane din literatura noastră. Sunt de reținut în deosebi notațiile cu privire la „Ochii maicii Domnului“ a dlui Arghezi și cele despre „Donna Alba“ de Gib I. Mihăescu, foarte just apreciate. Din bogatele cronici, remarcăm Cronică plastică a dlui G. M. Cantacuzino, despre Iași. Extragem: „Sunt foarte mulți Români, chiar dintre cei cu carte, care n'au văzut Iașii. Acest lucru e relativ natural. Majoritatea tinerilor elevi ai Academiei de Arhitectură nu cunosc acest oraș de artă. Lucrul e mai surprinzător. Nicio călătorie de studii nu s'a organizat vreodată acolo. Sunt însă foarte mulți arhitecți și artiști care n'au călcat niciodată în Iași. E adevărat că nu sunt nici hoteluri ca să locuiești, nici drumuri ca să ajungi până acolo. Dar totuși problema Iașilor o socotim esențială în educația noastră artistică. Propunem deci cu insistență, nu cereri iluzorii de fonduri, dar o grabnică organizare și apărare a Iașilor“. Insemnăm și cele scrise de d. Iulian Peter despre „D. profesor Iorga și problema statului“. Căin săracă e Cronică revistelor române.

Revista Germaniștilor Români, nr. 2, 1935.

Foarte eleganta publicație a Germaniștilor Români de sub direcția d-lui prof. Simion Măndrescu aduce în nr. acesta prețioasa colaborare a d-lui dr. Arthur Hüber, profesor de limba și literatura germană la universitatea din Berlin și membru la Preussische Akademie der Wissenschaften. Revista publică în primul loc comunicarea ținută la acea Academie de distinsul profesor, cu prilejul împlinirii de 150 de ani dela nașterea lui Jakob Grimm. Caracterizează activitatea lui publicistică și științifică, arătând influența romantismului asupra-i, rolul colaborării cu Wilhelm Grimm, fratele său, precum și importanța scrierilor sale, în special a vestitei cărți „Kinder und Hausmärchen“ și „Deutsche Grammatik“, care a avut pentru literatura și limba germană rolul cunoscut. Deasemeni arată și importanța celebrului dicționar, „Das Deutsche Wörterbuch“, la care el a lucrat până în 1863, ajungând la cuvântul „Frucht“, lăsând un torso de trei volume. Această operă monumentală, atingând până astăzi 14 volume terminate și cam tot pe atâtea neterminate, nu s'a desăvârșit încă. Articolul profesorului dela Berlin e scris cu căldură și claritate. D. Oskar Wittstock scrie despre Wilhelm von Humboldts Bedeutung für die Gegenwart (Importanța actuală a lui W. von Humboldts), cu prilejul împlinirii la 8 Aprilie a 100 ani dela moartea lui v. Humboldt. Se arată importanța acestui bărbat pentru estetică și psihologie, pentru întemeierea universității din Berlin și covârșitoarea-i însemnătate, și astăzi, pentru filologia comparativă, așa încât el a fost numit „cel mai genial dintre toți filosofii limbajului“. D. Victor Moraru, dela Cernăuți, scrie despre „Un Chamisso al României: Poetul germano-român dr. Ionel Calinciuc“, care a murit de curând

---

la Marienbad, în Cehoslovacia, unde trăia, de 40 de ani. D. V. M. dă probe din foarte interesantele poezii germane ale compatriotului nostru. D. I. Gherghel continuă „Bibliografia critică despre Goethe în literatura română“, îngrijit și cu multă râvnă alcătuită. Din restul revistei, reținem contribuția prețioasă a d-lui Hans Schullerus, „Lilien-crons Beziehungen zu unserem Lande“, în care participă și unele amintiri familiare ale autorului și cuvântarea ținută de compatriotul nostru, prof. Virgil Tempeanu la deschiderea cursului său de limba română la universitatea din München, unde a fost numit lector. Revista Germaniștilor noștri stă cu cinste alături de publicațiile similare străine și trebuie sprijinită de acei care citesc limba germană, mai ales că strânge în jurul ei și scriitorii Sași din Ardeal, care se alătură cu lucrul lor colegilor români.

Atheneum, nr. 3. Mai Iunie.

Revista de ideologie și știință a liceelor militare, a ajuns (pe Mai—Iunie) la nr. 3. În fiecare nr. sumarul cuprinde articole variate (filosofie, știință, critică, sociologie etc.), note și comentarii, recenzii.

Colaborează un grup de intelectuali, majoritatea ieșeni, care dovedesc și de data aceasta că în cetatea tuturor inițiativelor colaborarea în domeniul culturii e posibilă oricând. În așteptarea apariției revistei „Dacia“ anunțată astă Iarnă, *Atheneum* a fost o surpriză plăcută. De la primul nr. revista aceasta s'a așezat printre cele mai bune publicații românești. Redactorul șef este profesorul de filosofie Mihai Uță, care face să apară și revista „Ritmul Vremii“ cunoscută cititorilor noștri. Din cuprinsul celor trei numere cităm câteva studii, neputând da sumarul întreg: M. Uță, *Pshanaliza Visurilor*, D. Popovici, *Vico și Heliade*, N. Macarovici, *Ereditatea în lumina ultimelor teorii* (nr. 1.) Oct. Gheorghiu, *Un dramaturg social: Al. Dumas-fils*, Mihai Uță, *La philosophie de Lion Brunschwig*. (nr. 2.) D. M. Pippidi, *Preciziuni despre Catharsis la Aristotel și la Abatele Bremond*, Nicolae Popa, (un specialist în V. Hugo, distins profesor din Iași) *Actualitatea lui V. Hugo*; Mihai Uță, *Mose Moimonide*. Dr. M. Rădulescu, *Publicitatea* nr. 3). Foarte interesante și instructive „Note și Comentarii“ semnate de dnii M. Uță, D. M. Pippidi, Augustin Pop, Vasile Mociu, ș. a.

Revista „Atheneum“, apare în Iași la fiecare 2 luni, Redacția și Administrația: Liceul Militar Iași. Abonament anual lei 120.

ROLULUS DEMETRESCU

INSEMNĂRI

A trecut un an dela moartea lui Bogdan-Duică, acest suflet de copil închis într'un bloc de granit. Trecerea acestui interval de timp ne-a făcut să-i simțim și mai mult lipsa. Ne convingem tot mai mult că Gh. Bogdan-Duică nu poate fi înlocuit. Numai golul rămas în urma lui ne poate da măsura puterilor sale uriașe. Într'a-

devăr, acest benedectin cărturar, care trăia până în cele mai mici amănunte întreaga problematică românească, a fost mare și neegălat prin *muncă și atitudini*. Și totuși, până acuma nu s'a ivit încă inițiativa generoasă de a-i consacra un volum omagial, care se prezintă multiplele fețe ale acestei *personalități arborescente*. Ceea ce a făcut Facultatea de Litere și Filozofie din Cluj e mult prea puțin. Pentru a prezenta pe Gh. Bogdan-Duică viu și întreg, așa cum a fost toată viața, trebuie o inițiativă mai largă. Oare va mai întârzia mult?

ORIGORE POPA

Toamna își târâește ultimele rămășițe cu grandoarea unui schiod. Și totuși nu mai impresionează pe nimeni. Eroismul ei e mut și sterp. Cum poți crede într'un sacrificiu când în fiecare an îl repeși odată? Un poet numea toamna „bătrâna doamnă”. Era desigur lipsit de delicatețe. Unei femei bătrâne trebuie să-i ascunzi, cât poți, tragedia propriei consumări. Și noi, urmași acestui brutal poet continuăm cu gesturile dure. Ne îmbrăcăm mai gros, și ostentativ etalăm afectarea. Ar trebui, ca din delicatețea față de această bătrână infirmă și romantică, să umblăm mai departe așa ca și vara. Veseli și ușor îmbrăcați. I-am ușura agonia, căci ea se orientează după noi. — Doamnă, nu lua seama la brutalitatea noastră, caută, prin mulțimea celor ce îți arată sfârșitul, pe cei câțiva ce știi să fie demni. Improspătează-ți esența vieții în ochii lor optimiști și vii, și de va fi totuși să mori, mori frumos, mori cu fruntea ta care e cerul senin.

Impertinența omenească e mare. Fraternalizăm cu timpul. Il coborim din intensitatea lui între noi, îl fărâmițăm și-l risipim darnici și neștiutori. Iar când el caută să se răsbune, căutăm să ne apărăm spunându-i: — Cum, tocmai pe noi, oamenii, singurii cari te măsurăm? Nu te gândești că'n felul acesta vei ști odată cât ai trăit?

P. BENEȘ

În Adevărul literar și artistic, ultimele numere (767, 768, 769) „Viața, personalitatea și opera lui Mihail Sadoveanu”, este înfățișată subț semnătura dlui Valer Donea. Sextul, curgător și vioiu, e ilustrat de multe fotografii privind căminul, familia, prietenii și preferințele uriașului cu ochi albaștri și cu graiul fermecător ca șoapta izvoarelor. Unele toane ale omului sunt crud accentuate, alte trăiri ale acestui suflet mare sunt redată în calda lor duiosie. Dragosstea de frumos, adevăr și bine sunt orizonturile statornice spre care se îndreaptă cu toată vigoarea năzuințele sale. Sadoveanu găsește totdeauna posibilitatea variației, dând dovada că într'un suflet echilibrat se pot înfrăți palpăirile cele mai aprinse ale tradiției, care-l leagă ca pe un stejar cu adânci rădăcini de pământul strămoșesc, precum și zările celor mai ademenitoare înnoiri. Pildă strălucită că personalitatea acestui mare creator nu știe ce-i fanatismul, intoleranța și alte umbriri ale oamenilor obișnuiți. Asta nu împiedecă apriga apărare a dreptății și strașnica reprimare a răului, unde se

ivesc aceste răni ale civilizației noastre. Așteptăm nerăbdători să citim cele ce va scrie Valer Donea despre opera lui Sadoveanu, deși avem convingerea că taina creației sale, oricât de bine informat ar fi un biograf — și acesta e cazul — nu ar putea-o reda nimeni mai bine și mai deslușit decât scriitorul însuși! Nu ne gândim la aprecierea artistică a operii lui Sadoveanu, ci la geneza ei, fapt care ar interesa pe istoricul literar în oarecare privință și ne-ar lămuri legăturile omului cu tainele divine ale artei sale. Așteptarea noastră o dorim să se realizeze târziu de tot în „Memoriile” pe care Sadoveanu, care e al țării și al nostru al tuturor, *trebuie* să le scrie. Pentru că omul acesta, mare din toate punctele de vedere, are încă multe de spus și nu simte nici o grabă. Am impresia că în toate înfăptuirile sale se desfășură, cu rost, firescul molcom al legilor naturii. Această însușire respiră de altfel din toată opera sa. Intreaga artă a lui Sadoveanu constă tocmai în acest minunat dar de a fura tainele firii și a le transfigura în chipul cel mai simplu în scrisul său. *Adevărul literar* dăruiește prin articolele lui V. Donea o prețioasă contribuție pe care o semnalăm cititorilor noștri cu toată căldură.

ROMULUS DEMETRESCU

Argumente pentru primenirea muzei populare? Mi se pare un pleonasm. Muza populară nu poate fi decât pururi tânără și mirositoare a înnoire. Inchid ochii sub lumina galbenă intens a soarelui de Septemvrie. „Însă ochiu nchis afară, înăuntru se deșteaptă”. Retrăiesc peisagii cu miresme și etos de sat românesc. Văd drumuri lucii pierdute în oceane de ierburi. Sus verde, jos verde. Colinele, ușoare și elegante dansuri de plăsmuite valuri, numai în închipuirea mea. Milioane de flori (cine le va fi îngrijind, că-s așa de frumoase?) stropite cu toate culorile curcubeului. Din distanță în distanță, puncte albe în clătinări ritmice. Acum pot să deosebesc mai bine labirintul liniilor trase simetric în toate direcțiile câmpului. Trec printre felurite plantații, aud murmurul popoarelor de păpușoi ori cel al holdelor înspicate, aspir în piept mirodenia uleiurilor naturale, darnic risipite. Și în mijlocul acestei lumi, în alb, cu palmele încrustate de pecetea muncii, cu frunțile pârguite de vâlvoarea soarelui: sătenii și sătencele noastre. Li urmăresc într’o zi de vară. Pe vremea prășitului, pe cea a cositului, a secerișului... Cu primitivele lor unelte, ei strivesc, apără, culeg, prepară cumplite îngrămădiri de materii, fluvii de semințe tănuitoare a vijelii de viitoare vieți, a înfricoșate posibilități vegetale... O mitologie extrem de instructivă, cu întreg cortejul ei de plăsmuiri, învie deodată în ochii deschiși a mirare. Ca unor ciudați alchimiști, iau aminte cum li se supun materiile, culorile, semințele, otrăvurile, sucurile și toate sguuitoarele puteri ale câmpului. Pe cele mai multe ei le aduc la viață, sau le suprimă. În fredonări de specifice și personale melodii, ei își îndeplinesc zilnic cu sfințenie străvechea slujbă de grădinari ai pământului. În urma neadormitei lor scormoniri, uniformitatea câmpiei și monotonia zărilor se impopulează alternativ cu milioane de corpuri și figuri geometrice, cu amestecuri de culori, cu întâlniri de materii

și elemente fumătoare a mireasmă și încântare proaspătă... La un sfârșit de Septemvrie, peisajul, cu puține modificări, în aspect, acuitate și dinamism, rămâne același. Și tot așa, mai târziu, în decor de negură ori în cadru de imaculat alb, când figurile și corpurile geometrice s'au redus în proporții, pas de pas, și s'au apropiat de sat... Pe ulițele gronțuroase ori desfundate de ploile zilelor de toamnă, vechi planuri după desemele unui meșter naiv, cu obârșia în vremuri, se înșirue casele românești. Nealiniate, libere și originale, în mijlocul naturii vaste și nepăsătoare, ele înfruntă timpul, înecate în mormane de materii, de unelte și vopseli, cu care mereu se lucrează, se modifică, se creiază ceva. ... Cunoașteți această lume? I-ați putut surprinde vreodată, în liniște și pe îndelete, lumina care-i scaldă aceste laturi ale existenței? Artiștii noștri, în mare parte, și atât cât ne închipuim că-i cunoaștem, și-au apropiat această lume, mai mult, și exclusiv, folcloric, idilic, exterior, în aparențele întâlnite întâmplător și fără prea mari eforturi. Dar a fost trecută cu vederea, sau cel puțin n'a fost scoasă pe plan central, minunea încunjurătoare a omului: câmpul, anotimpul, munca, uneltele, așa cum se reflectă ele organic, periodic și continuativ în suflul mereu interesant și neexploatat al satelor românești. Migălelele de de stângaciul grădinar al țarinii, de naiv și original zugrav, ori arhitect, cu meșteșugul adus din preistorie, neîntrerupta lui ritmică, transmisă ritual în muncile toate ale celor patru roțiri ale calendarului... Admirabile sugestii și prilejuri pentru reflexii cu străluminări pentru o vecinică înnoire și dinamizare a populismului nostru literar. Dorm acolo încă atâtea frumuseți virgine care n'ar întârzia să răsplătească bogat ostenelele eventualilor înamorați exploratori...

TEODOR MURĂȘANU

Între așezămintele de cultură ale Daciei Superioare, fără îndoială, Biblioteca Universității din Cluj, sub rodnică și serioasă conducere de cincisprezece ani a d-lui Eurgen Barbul, a devenit o instituție unică în toată țara. Cartea d-sale, un limpede și cuprinzător rezumat a faptelor mari și românești realizate la această instituție în scurtul interval de 15 ani, este cel mai frumos și mai demn examen pe care directorul ei general îl dă în fața opiniei publice, tiranizată de scandaluri și meschine uneltiri politicianiste. Față de marasmul politic al zilei, unde ariviștii și incapabilii dau tonul, cartea d-lui E. Barbul despre *progresele românești* ale Bibliotecii dela Cluj, căci așa ar trebui să se numească, este un popas reconfortant. Inchide fapte grăitoare pentru mințile luminate, dându-ne o bună învățătură pentru momentul de față: *în timp ce potențaii zilei se ocupă cu intrigării de culise și cu satisfacerea poftelor nesățioase ale partizanilor, la Biblioteca Universității din Cluj se lucrează în tăcere, punându-se zi de zi câte o piatră la marea construcție a spiritualității românești*. Biblioteca Universității din Cluj este o instituție care trebuie să slujească tuturor drept pildă.

GRIGORE POPA